

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 6 (5111) 12 лютага 2021 г.

ISSN 0024-4686

16+

Маладосць
і страты
ў дэталях
стар. 7

Ад мора
да мора:
пераклады
стар. 10-11

Гуманітарны
складнік
культуры
стар. 14-15

Прыгажосць і праўда рэчаіснасці

Яскравыя кантрастныя контуры, створаныя мяккімі плаўнымі лініямі, моцныя колеры, характары ў сілуэтах — тое, па чым пазнаецца творчасць народнага мастака Георгія Паплаўскага. «Мастак шырокага дыяпазону»: графіка, кніжная ілюстрацыя, акварэлі, літаграфіі, лінагравюры і безліч іншых маларазумелых для далёкіх ад мастацтва людзей найменняў мастацкіх прыёмаў. У яго работах знайшла адбітак не толькі ўласная няпростая біяграфія творцы, але і паступовая змена эпох і пераломныя моманты гісторыі.

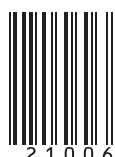
Творца нарадзіўся ва Украіне, але ў дзяцінстве пераехаў з сям'ёй пад Бабруйск. Там пайшоў у школу, там жа праявілася яго захапленне мастацтвам і знайшоўся чалавек, які яго падтрымаў — Фёдар Бяляеў, ён выкладаў мастацтва ў студыі пры Бабруйскім Доме піянераў. Адтуль жа Георгій Паплаўскі паступіў у Мінскае мастацкае вучылішча, дзе сустрэў сваю жонку — таленавітую мастачку-ілюстратарку Наталлю. З вучылішча пачалася кар'ера творцы.

Адні нараджэння ўсё жыццё святкаваў два. Фактычная дата — 15 студзеня, але пры змене дакументаў зрабілі памылку і ў пашпарт занеслі 10 лютага. Сёлета мастак адзначыў бы 90-гадовы юбілей.

Георгій Паплаўскі ў майстэрні.

ISSN 0024-4686

9 1770024 468001 2 1006

«ЛІМ»-акцэнт

Дзяржава. Новы афіцыйны інтэрнэт-партал Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь прадставіла прэс-служба беларускага лідара 9 лютага. Ён распрацаваны айчыннымі ІТ-спецыялістамі, паведамляе БелТА. Пры стварэнні сайта выкарыстоўваўся сучасны міжнародны досвед, найлепшыя айчынныя напрацоўкі і тэхнічныя рашэнні ў сферы вэб-дызайну. Структура сайта кардынальна перапрацавана. З'явіліся новыя старонкі і раздзелы. Для зручнасці наведвальнікаў удасканалена і значна пашырана пошукавая сістэма. Партал створаны з выкарыстаннем трох моўных версій: рускай, беларускай і англійскай. Даступна і версія для карыстальнікаў са слабым зрокам.

Праграма. Падтрымка і развіццё культуры — адна з найважнейшых задач дзяржаўнай палітыкі ў сацыяльнай сферы. Урад нацэлены на безумоўнае захаванне нацыянальнай гісторыка-культурнай спадчыны, стварэнне ўмоў для творчасці і папулярнага беларускай культуры. Пра гэта распавёў БелТА намеснік прэм'ер-міністра Рэспублікі Беларусь Ігар Петрышэнка. Прыярытэты акрэслены ў дзяржаўнай праграме «Культура Беларусі» на 2021—2025 гады, якая мае на ўвазе стварэнне ўмоў для эфектыўнай работы сферы культуры і актыўнае далучэнне грамадства да культурнага жыцця краіны. Дакумент складаецца з пяці падпраграм: «Культурная спадчына», «Мастацтва і творчасць», «Функцыянаванне і інфраструктура сферы культуры», «Беларусы ў свеце», «Архівы Беларусі».

Кнігавыданне. Новае выданне да 100-годдзя ў дзень нараджэння Івана Мележа прадстаўлена ў выдавецтве «Мастацкая літаратура», паведамляецца на сайце Міністэрства інфармацыі. Кніга «Іван Мележ. Пясняр Палесся» з серыі «Жыццё знакамітых людзей Беларусі» праз успаміны блізкіх і родных, пісьменнікаў і журналістаў, даследчыкаў творчай спадчыны — крытыкаў і літаратуразнаўцаў — раскрывае вобраз мастака і чалавека, які ва ўсёй мастацкай велічы стварыў хроніку жыцця беларускага народа ў пераломныя 30-я гады XX стагоддзя. Яе складальнікам стаў паэт, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі Мікола Мятліцкі.

Імёны. Літаратурна-дакументальная экспазіцыя «Ад палескіх імхоў да асвейскіх крыніц...» да 100-годдзя з дня нараджэння Івана Шамякіна і Івана Мележа адкрылася ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры. У аснове — успаміны Івана Шамякіна «Палёт над Палессем», прысвечаныя Івану Мележу. Абодва народныя пісьменнікі Беларусі нарадзіліся на Палессі, і гэта не адзінае, што звязвала творцаў. Па меркаванні арганізатараў, экспазіцыя дапаможа даведацца пра класікаў намнога больш. Прадстаўлены партрэты і фатаграфіі, графічныя работы да твораў пісьменнікаў вядомых мастакоў Арлена Кашкурэвіча, Наталлі Паплаўскай, а таксама эпістэларыі, асабістыя рэчы, кнігі з аўтографамі.

Спадчына. Да 130-годдзя з дня нараджэння Максіма Багдановіча Нацыянальная бібліятэка Беларусі выдала каталог «Аўтографы Максіма Багдановіча», які аб'ядноўвае ўсе вядомыя на сёння аўтографы паэта. Як паведамлілі ў НББ, падрыхтоўкай займаліся супрацоўнікі Літаратурнага музея Максіма Багдановіча. Да працы спрычыніліся музеі, архівы, бібліятэкі Беларусі, Літвы, Расіі, Украіны. Каталог уключае 10 раздзелаў і змяшчае аўтографы на фатаграфіях, вершы, пераклады, артыкулы, лісты, дарчыя надпісы, уласнаручныя запісы, дакументы Мінскага аддзела Беларускага таварыства дапамогі пацярпелым ад вайны, а таксама Мінскай губернскай харчовай камісіі.

Праект. Выстаўка «Тадэвуш Касцюшка як мастак» будзе экспанавана да канца 2021 года на яго малой радзіме ў Косаве (Івацэвіцкі раён). Праект прымеркаваны да 275-й гадавіны з дня нараджэння знакамітага дзеяча. Паводле БелТА, у гасцёўні сядзібнага дома выстаўлены 16 рэпрадукцый работ Тадэвуша Касцюшкі. Наведвальнікі музея могуць убачыць першыя карціны, якія ён стварыў у гады вучобы ў Каралеўскай акадэміі жывапісу і скульптуры ў Францыі. Нягледзячы на тое, што Касцюшка звязваў сваё жыццё з ваеннай справай, стаў палітычным дзеячам, ён працягваў займацца мастацтвам. Пацярджэнне таму можна знайсці ў згаданай экспазіцыі.

Нагода. Манаграфічная выстаўка да 125-годдзя з дня нараджэння скульптара і графіка Давіда Якерсона прадстаўлена ў Нацыянальным мастацкім музеі. Наватар і традыцыяналіст, ледзь не адзіны прадстаўнік скульптурнага супрэматызму, член вядомага авангарднага аб'яднання УНОВІС, Давід Якерсон з'яўляецца яркім прадстаўніком Віцебскай мастацкай школы, паведамлілі ва ўстанове. Наведвальнікі могуць убачыць эксперыменты ў духу кубізму і экспрэсіянізму, плённыя гарадскія замалёўкі Віцебска, наватарскія супрэматычныя творы 1920-х гадоў, фігурную скульптуру 1930-х гадоў, якая прадстаўляе выявы «некананічнай прыгажосці» асоб іншых рас.

Агляд афіцыйных падзей ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Непарушная сувязь

На Добрушчыне прайшлі ўрачыстасці з нагоды векавага юбілею народнага пісьменніка Беларусі Івана Шамякіна. Сярод удзельнікаў мерапрыемства — члены Гомельскага абласнога аддзялення СПБ на чале са старшынёй Уладзімірам Гаўрыловічам, кіраўнікі абласной універсальнай бібліятэкі, раённых грамадскіх аб'яднанняў, землякі творцы.

Святочныя мерапрыемствы распачаліся ў Добрушскім раённым краязнаўчым музеі, дзе госці і жыхары краю азнаёміліся з экспазіцыяй, прысвечанай славітаму земляку. Навуковыя супрацоўнікі ўстановы прадставілі імправізаваны рабочы кабінет Івана Пятровіча — яго кнігі, падараныя дабрушанам у розны час, машынку, на якой друкаваліся радкі шматлікіх твораў класіка.

У аграгарадку Карма, дзе нарадзіўся Іван Шамякін, гасцей і жыхароў паселішча каля мемарыяльнага бюста Івану Шамякіну побач з Домам культуры сустракала незвычайная ганаровая варта: вучні Кармянскай СШ трымалі ў руках самыя вядомыя выданні класіка. Яны ж чыталі вершы-прысвячэнні. Затым прысутныя ўсклалі кветкі да помніка.

Юбілейныя ўрачыстасці былі прадоўжаны ў Кармянскай сельскай бібліятэцы, якая пяць гадоў носіць імя Івана Шамякіна. Тут на пастаяннай аснове працуе выстаўка, прысвечаная жыццю і творчасці пісьменніка. Уражвае колькасць фотаматэрыялаў, кніг з аўтографамі літаратараў.

— Іван Пятровіч да апошніх дзён меў непарушную сувязь з роднай зямлёю, — зазначыў Уладзімір

Фота з сайта vdobrushe.by

Гаўрыловіч. — Многіх здольных маладых літаратараў, цяпер вядомых пісьменнікаў, ён падтрымліваў добрым словам, парадай. Заўсёды шчыра прымаў у сябе дома землякоў, распытваў пра ўсё, што адбывалася на малой радзіме. І гэта дапамагала яму адчуваць подых жыцця, каб ствараць сапраўды народныя мастацкія творы.

На юбілейнай вечарыне гучала шмат цёплых успамінаў аб сустрэчах з Іванам Шамякіным. Літаратары і аматары мастацкага слова прачыталі свае паэтычныя прысвячэнні класіку. Завяршылася падзея ўручэннем дыпламаў пераможцам анлайн-конкурсу сярод юных чытальнікаў твораў Івана Шамякіна Добрушскага краю.

Улад ПРЫАЗЁРНЫ

Радок у кнігу Дабрыні

Саюз пісьменнікаў Беларусі ў межах XXVIII Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу праводзіць дабрачынную акцыю «Кніга для сябра».

На пляцоўцы Саюза пісьменнікаў Беларусі будзе арганізаваны збор кніг для навучэнцаў спецыяльнай агульнаадукацыйнай школы № 18 г. Мінска для дзяцей з цяжкімі парушэннямі мовы.

Прэзентацыя акцыі адбудзецца 18 лютага ў 14.00, у дзень адкрыцця выстаўкі, на стэндзе СПБ з удзелам прадстаўнікоў школы № 18. Хлопчыкі і дзяўчынкі прачытаюць вершы беларускіх класікаў і выканаюць танцавальныя кампазіцыі «Белая ластва» і «Разам».

У акцыі возьмуць удзел пісьменнікі, якія будуць прэзентаваць свае лепшыя кнігі і падораць выданні з аўтографамі навучэнцам.

Аднымі з першых дабрачынную акцыю падтрымалі пісьменнікі Саратаўскага аддзялення Саюза пісьменнікаў Расіі. Яны ўжо даслалі кнігі з просьбай уручыць іх дзецям.

Саюз пісьменнікаў Беларусі запрашае далучыцца да праекта кнігавыдаўцоў, бібліятэкараў, кнігараспаўсюджвальнікаў. Удзельнікам акцыі можа стаць любы наведвальнік выстаўкі, які набудзе кнігу і прынясе яе на пляцоўку СПБ. Кожны ўдзельнік мае магчымасць пакінуць у спецыяльнай кнізе Дабрыні ўласны надпіс — пажаданне новым сябрам. Дарэчы, яе рыхтуюць дырэктар ААТ «Паліграфкамбінат» Ігар Маланяк разам з калегамі. У падтрымку акцыі на выстаўцы будуць працаваць валанцёры — з ліку сталічнай моладзі.

Марыя ЛПЕНЬ

праекты

Захаваць і прымножыць

Такой была місія шматлікіх праектаў па рэстаўрацыі гістарычных будынкаў і іншых культурных аб'ектаў. За 2018—2020 гады, што прайшлі ў нас пад знакам малой радзімы, быў выкананы комплекс мерапрыемстваў па захаванні і ўпарадкаванні гісторыка-культурных каштоўнасцей.

За гэты час адрэстаўрыравана 379 помнікаў архітэктуры, уключаных у Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей. Сярод іх — будынак музея Бялыніцкага-Бірулі ў Магілёве, царква ў Сынкавічах Зэльвенскага раёна, аб'екты мемарыяльнага комплексу «Брэсцкая крэпасць-герой», паўночна-ўсходняя вежа Лідскага замка, мемарыяльны комплекс «Рыленкі», музей пад адкрытым небам «Стаянка першабытнага чалавека» ў аграгарадку Юравічы Калінкавіцкага раёна Гомельскай вобласці ды іншыя. Пра гэта ішла гаворка падчас прэс-канферэнцыі ў прэс-цэнтры БелТА, прысвечанай пытанням захавання, прымнажэння і папулярнага гісторыка-культурнай спадчыны Беларусі.

Шмат увагі ў Гады малой радзімы надавалася падрыхтоўцы і разгляду прапаноў аб пашырэнні Дзяржаўнага спіса гісторыка-культурных каштоўнасцей. У выніку ён папоўніўся 53 новымі аб'ектамі. У 2020 годзе нададзены статус дзвюм нематэрыяльным праявам творчасці: гэта мастацкія практыкі саломаліцтва і традыцыі

прыгатавання поразаўскай банкухі (пірог, знешне падобны на ёлку, — у літоўцаў аналагічная страва называецца «Шакоціс»). Як паведаміла начальнік упраўлення па ахове гісторыка-культурнай спадчыны Міністэрства культуры Наталля Хвір, цяпер спіс складаюць 5596 аб'ектаў. Летась Міністэрствам культуры створаны пошукавы сайт, дзе можна хутка знайсці інфармацыю аб гісторыка-культурных каштоўнасцях, у тым ліку праз мабільную праграму. Дзяржаўны спіс размешчаны і на афіцыйным сайце Міністэрства культуры, і ў інфармацыйна-прававой сістэме «Эталон». Прыкладаюцца ўсе намаганні, каб не толькі захаваць і прымножыць гісторыка-культурныя каштоўнасці, але і пашырыць веды пра нацыянальныя здабыткі.

Падчас прэс-канферэнцыі дырэктар Інстытута гісторыі НАН Беларусі Вадзім Лакіза агучыў прапанову стварыць археалагічную карту Мінска. Гэта паспрыяла б захаванню і папулярнага гісторыка-культурнай спадчыны. «Археалагічная карта паказвае тысячагадовую гісторыю Беларусі, — заўважыў Вадзім Лакіза. — Мы ведаем аб з'яўленні першых людзей на тэрыторыі цяперашняга горада ў эпоху мезаліту, напрыклад, на тэрыторыі парку Чалюскінцаў».

Таксама былі агучаны задачы ў дачыненні да ўпарадкавання гісторыка-культурных каштоўнасцей на 2021 год.

Яна БУДОВІЧ

конкурсы

Не чакаць, калі знойдуць, а знайсціся самім

Усе ведаюць, як працуюць літаратурныя конкурсы. Менш дасведчаныя дасылаюць творы, больш дасведчаныя іх ацэньваюць і выстаўляюць адзнакі, выбіраюць пераможцаў. Далей лёс пераможцаў і тых, хто прайграў, ідзе сваім ходам, а сябры журы пачынаюць чытаць новыя творы.

Рэгламентам абмежавана колькасць пераможцаў і прызавы фонд. Ва ўмовах літаратурнай сітуацыі, у якой ні колькасць перамог і публікацый, ні факт выдання кнігі ці некалькіх не забяспечвае аўтару паспяховай літаратурнай кар’еры, конкурсы — рэч выключна іміджавая, своеасаблівы сімвал прызнання прафесійнай супольнасцю.

Конкурс LitUP, абвешчаны Міністэрствам інфармацыі, накіраваны абсалютна на іншае. Падчас канферэнцыі ў Доме прэсы намеснік міністра інфармацыі Рэспублікі Беларусь Ігар Бузоўскі адзначыў, што гэты праект павінен мець сапраўдны ўплыў на літаратурны рынак краіны. Мэта — знайсці як мага больш новых яскравых імёнаў, пры гэтым рэзультатыўнасць праекта будзе ацэньвацца не толькі па колькасці талентаў, але і па выніках іх прасоўвання.

вектар

Пра пашырэнне гарызонтаў і погляд на сябе збоку

Адкрываць свет чытачам — адна з натуральных аласцівасцей і задач кнігі. Менавіта яна зрабіла такой папулярнай літаратуру нон-фікшн, якая знаёміць чалавека з незвычайнымі і невядомымі з’явамі, месцамі, падзеямі найпрост. Інэса Плескачэўская адкрывае беларусам свет праз кнігі, іх назапасілася ўжо 10.

Падчас прэс-канферэнцыі ў Доме прэсы аўтарка прадставіла сваё выданне «Як разгадаць Кітай», што нядаўна пабачыла свет у Выдавецкім доме «Звязда», распавяла пра іншыя праекты і планы на будучыню.

Дырэктар — галоўны рэдактар Выдавецкага дома Аляксандр Карлюкевіч адзначыў, што залогам поспеху кнігавыдання «Звязды» з’яўляюцца менавіта аўтары, якія прыносяць цікавы матэрыял. Тэксты Інэсы Плескачэўскай — яна ўжо доўга працуе як замежны карэспандэнт газеты «СБ: Беларусь сёння» (раней у Кітаі, апошнія гады — у Еўропе) — паказваюць не толькі грамадска-палітычныя падзеі і працэсы, а жыццё ўвогуле, тое, што зразумела і цікава звычайнаму чытачу. Пры гэтым героямі яе матэрыялаў становяцца вядомыя асобы, якія паўплывалі на станаўленне розных дзяржаў. Кнігу «Без жалезнага занавесу» Аляксандр Карлюкевіч параіў не толькі як цікавае чытва, але і добры публіцыстычны падручнік. А «Як разгадаць Кітай» — зборнік цікавых віртуальных вандровак, якія не займаюць многа часу, але даюць шмат разнастайнай і цікавай інфармацыі. Дырэктар паабяцаў, што выдавецтва будзе імкнуцца да таго, каб як мага больш прывабна аформіць такую цікавую інфармацыю.

Інэса Плескачэўская 16 лютага адзначыць 15 гадоў з моманту, калі ў газеце «СБ: Беларусь сёння» з’явілася яе першая калонка пра Кітай. Кніга — вынік гэтага праекта, гэтых калонак. Письменніца распавяла, што атрымлівала шмат водгукі: чытачы выразаюць яе тэксты і складаюць, каб перачытваць. Кніга выйшла для таго, каб чытачы пакінулі ўрэшце свае выразкі і маглі купіць кнігу, аздобленую шматлікімі фатаграфіямі. Яны зроблены амаль ва ўсіх правінцыях Кітая мужам журналісткі Міхаілам Пеньяўскім.

Інэса Плескачэўская адзначыла: кожнаму журналісту важна быць самому сабе рэдактарам — хочацца ўключыць усё, што напісана, але трэба сябе бязлітасна рэзаць. Тэкст

Літаратурны стартап — эксперыментальны фармат, у якім не ўбачыш журы ў класічным разуменні. Арганізатары прыцягнуць спонсараў — выдавецтвы (як беларускія, так і расійскія), установы, бізнес. Перамога для ўдзельнікаў будзе абазначыць, што нехта са спонсараў выбраў іх работу для рэалізацыі. Таму і дасылаюць для разгляду не проста творы, а праекты — пажадана з планам афармлення і прасоўвання. Ігар Бузоўскі паведаміў, што арганізатары ўжо атрымалі больш за 100 заявак анлайн. Намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Алена Стэльмах дадала: некаторыя ўдзельнікі прыносяць свае праекты на паперы або дасылаюць па пошце. Сярод прэтэндэнтаў ёсць і вядомыя творцы, і зусім незнаёмыя імёны.

Падчас прэс-канферэнцыі прадстаўнікі выдавецтваў выказалі свае чаканні ад конкурсных праектаў. Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі накіравана на работы свайго профілю: даведчаную літаратуру, энцыклапедычныя выданні. Выдавецкі дом «Звязда» плануе падаваць на конкурс і свае праекты. Яны прадставяць краязнаўчую літаратуру.

«Мастацкая літаратура» ўжо мае некалькі кандыдатаў, якім плануе аддаць сваю прыхільнасць. Галоўны запыт выдавецтва — вялікі раман. Але дырэктар Алесь Бадак адзначыў, што ва ўстанове будуць пільна прыглядацца да новых імёнаў. Магчыма, хтосьці з тых, каму дадуць магчымасць дэбютаваць з дапамогай конкурсу, падорыць беларускай літаратуры вялікія раманы праз некалькі гадоў.

Алена Стэльмах звярнула ўвагу, што гэты літаратурны стартап незвычайны не толькі для выдаўцоў і патэнцыйных спонсараў, але і аўтараў. Як правіла, пісьменнікі не задумваюцца, які лёс чакае іх кнігу пасля выдання, — мары і мэты заканчваюцца на тыражах. Але ў сучасным літаратурным працэсе аўтар адзін з першых павінен думаць аб прасоўванні сваёй кнігі.

Праект не толькі адкрывае новыя імёны і творы для беларускага кніжнага рынку, але і пашырыць гарызонты аўтараў і погляд на пісьменніцкую працу ў дваццаць першым стагоддзі. Вынікі літаратурнага стартапу будуць падведзены падчас Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу.

Ганна ІВАНОВА

Фота Кастуся Дробава.

Падчас прэс-канферэнцыі.

атрымліваецца канцэнтраваным — малы па аб’ёме, ён змяшчае шмат інфармацыі і тым цікавы. Кніга мае дзве часткі «Мы ў іх» і «Яны ў сябе». Першая — асабістая спроба аўтаркі спазнаць Кітай. «Ёсць шмат рэчаў, якія здзіўляюць, раздражняюць, шакуюць. Але галоўнае — падыходзіць да ўсяго з адкрытым розумам, не спрабаваць ацэньваць тымі нормамі, з якімі прывыклі жыць у сябе дома», — падзялілася пісьменніца. Другая частка — пра саміх кітайцаў, тое, як яны ставяцца да сваёй краіны, культуры, асаблівасці іх грамадства.

Намеснік дырэктара Выдавецкага дома «Звязда» Юлія Дашкевіч адзначыла: усе кнігі Інэсы Плескачэўскай мелі вялікі поспех. Аўтар, які можа падаць тое, што можна прадаць, — знаходка для кожнага выдавецтва.

Па словах пісьменніцы, разнастайнасць тэм прадыктвана чыстай цікаўнасцю. «Самае галоўнае, што ёсць у журналіста, — цікаўнасць. З Елізаў’евым усё натуральна, бо я люблю балет і хаджу на яго ва ўсіх гарадах свету, дзе бываю. Гістарычныя прагукі з’явіліся падчас працы над «Без жалезнага занавесу», калі адзначалася 500-годдзе кнігадрукавання. Мне хочацца, каб у беларусаў пашыралася свядомасць і гарызонты, каб мы маглі паглядзець на сябе збоку», — распавяла Інэса Плескачэўская.

Прэзентацыя кнігі «Як разгадаць Кітай» пройдзе падчас Міжнароднай кніжнай выстаўкі 20 лютага.

Дар’я СМІРНОВА

«ЛіМ»-люстэрка

Каналы Беларускага радыё далучаюцца да глабальнай ініцыятывы ЮНЕСКА ў сферы радыёвяшчання. «Да Х Сусветнага дня радыё, які штогод адзначаецца 13 лютага, радыёстанцыі Белтэлерадыёкампаніі падрыхтавалі для сваіх слухачоў інтэрактыўныя конкурсы і флэшмобы. Дата свята абрана невыпадкова: менавіта ў гэты дзень ў 1946 годзе пачало вяшчанне Радыё ААН», — цытуе БелТА прэс-службу кампаніі. Юбілейная, дзясятая глабальная акцыя пройдзе пад дэвізам «Новы свет — новае радыё: эвалюцыя, інавацыі, збліжэнне». Арганізатары свята падкрэсліваюць жыццяздольнасць радыё і яго ўстойлівасць да ўсемагчымых змен — яно адаптуецца і ўкараняе інавацыі.

У Мінску ў межах тэатральнага кінасезона Theatre HD трасліруюцца запісы пастаноў найлепшых тэатраў свету. У афішы сталічных кінатэатраў — самыя знакамітыя рэжысёры і акцёры сучаснасці ды спектаклі, якія нельга прапусціць. 14 лютага пушкінскі «Анегін» ажыве на сцэне Штутгартскага балета (Германія). Пастаноўка Джона Крэнка прысвечана неўзаемнаму каханню. Твор глядачоў пакарыў шчырасцю і эмацыянальнасцю, вынаходлівай харэаграфіяй і прыгожымі касцюмамі. У ліку паказаў — гісторыя пра забароненае каханне Артура Мілера «Від з моста», якая не сыходзіць з тэатральных падмосткаў свету ўжо некалькі дзесяцігоддзяў. Беларусам пакажуць брытанскую пастаноўку Іва ван Хове 16 лютага. Завершыць серыю лютаўскіх паказаў класічны балет «Прыгажуня, якая спіць» 28 лютага. Гэта ўрачыстая пастаноўка Вялікага тэатра Расіі па матывах казак Шарля Перо.

На сцэне Беларускай дзяржаўнай філармоніі 17 лютага пройдзе канцэрт з цыкла «Музыка і слова», прысвечаны «Фаўсту» Іагана Вольфганга фон Гётэ. Прагучаць найбольш папулярныя музычныя ўвасабленні «Фаўста», якія будуць суправаджацца мастацкім словам. «Французскага кампазітара Шарля Гуно прыцягнула гісторыя кахання Фаўста і Маргарыты. Гектару Берліэзу імпагнаваў бунтарскі характар трагедыі, дзе Фаўст — гэта ўвасабленне незадаволенасці, дапытлівага крытычнага розуму. Вялікі канцэртны твор нямецкага кампазітара Роберта Шумана ідэйна грунтуецца на вобразе Фаўста-змагара, героя, будаўніка, які аддае свой розум і працу на служэнне людзям», — расказалі БелТА арганізатары. На сцэне Вялікай канцэртнай залы выступіць Дзяржаўны камерны аркестр Рэспублікі Беларусь пад кіраўніцтвам галоўнага дырыжора — заслужанага артыста Расіі Яўгена Бушкова, гаворыцца на сайце ўстановы.

Відэаэкскурсіі па Новай Траццякоўцы з’явіліся на платформе #Москвастобой, паведамляе «ИТАР-ТАСС». У іх распавядаецца пра творчасць мастакоў-авангардыстаў XX стагоддзя і гісторыі развіцця кінетычнага мастацтва ў Расіі. Адзначаецца, што наведвальнікі змогуць убачыць арыгінальныя творы рускіх жывапісцаў, скульптараў і дэкаратараў, якія выбралі ў якасці музы тэхнічны прагрэс. У першай палове XX стагоддзя тыя, хто адмаўляў класічнае мастацтва мінулых стагоддзяў і прагнуў эксперыментаў, вырашылі, што рух павінен стаць формай мастацкага выказвання. Так з’явіліся першыя кінетычныя аб’екты, якія нагадвалі творы інжынераў-канструктараў, іх галоўнай адметнай рысай стала адсутнасць статычнасці. Пакуль на сайце праекта можна знайсці толькі дзве відэаэкскурсіі — «Дакрануцца да авангарда» і «Лабараторыя будучыні. Кінетычнае мастацтва ў Расіі».

Сталі вядомыя намінацыі на прэмію «Залаты глобус». Актрысы Сара Джэсіка Паркер і Тараджы Хенсан падчас трансляцыі, якая вялася на сайце прэміі, а таксама ў эфіры тэлекампаніі NBC абвясцілі прэтэндэнтаў на перамогу ў 25 катэгорыях. Ужо вядома, што ганаровай прэміі імя Сесіля Дэ Міля за дасягненні ў галіне кінамастацтва будзе ўдасцена амерыканская актрыса, уладальніца чатырох прэмій «Оскар» 83-гадовая Джэйн Фонда. Прэмія імя Кэрал Бернет за дасягненні ў галіне тэлебачання будзе ўручана рэжысёру, сцэнарысту і прадзюсару, лаўрэату шасці прэмій *Этту* 98-гадоваму Норману Ліру. У намінацыі «Найлепшы драматычны фільм» прадстаўлены такія стужкі, як «Бацька» Фларыяна Зеллера, «Манк» Дэвіда Фінчэра, «Суд над чыкагскай сямёркай» Аарана Соркіна і іншыя. У ліку намінантаў на званне «Найлепшы рэжысёр» — Хлоя Чжаа, Рэджына Кінг, Эміральд Фэнэл, а таксама Дэвід Фінчэр і Ааран Соркін.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

слова да чытача

Застанемся разам

Паважаныя чытачы!

Многія з вас набывалі наш штотыднёвік у кіёсках «Белсаюздруку». Але з гэтага месяца колькасць экзэмпляраў «ЛіМа», які паступае ў рознічны гандаль, значна зменшылася.

Таму напрасцейшы шлях заставацца з намі і надалей — аформіць падпіску на газету творчай інтэлігенцыі Беларусі.

Рэдакцыя газеты «Літаратура і мастацтва»

АБ АБ’ЯЎЛЕННІ КОНКУРСУ Установа адукацыі «Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі» аб’яўляе конкурс на замяшчэнне пасада (да 5 гадоў) прафесарска-выкладчыцкага складу з далейшым заключэннем кантракта ў выпадку выбарання на тэрмін, вызначаны Наймаўнікам:		
1	кафедра сацыяльна-гуманітарных дысцыплін	— дацэнт (1,0 шт. адз.) — старшы выкладчык (1,0 шт. адз.)
2	кафедра баяна і акардэона	— дацэнт (1,0 шт. адз.)
3	кафедра медных духавых і ўдарных інструментаў	— дацэнт (1,0 шт. адз.)

Планы, стратэгіі, дзеянні

Гэтымі днямі праходзіць Усебеларускі народны сход — у сталіцу з рэгіёнаў краіны прыехалі прадстаўнікі розных сацыяльных груп, прафесій і ўзростаў. Выхадцы і маладыя спецыялісты, грамадскія дзеячы і актывісты, яны будуць аналізаваць тое, чаго дасягнула грамадства, якія перспектывы назіраюцца ў розных сферах і на што трэба звярнуць увагу ў найбліжэйшыя 5 гадоў. Пра ролю сходу — разважанні культурных і грамадскіх дзеячаў з розных куткоў Беларусі.

Людміла ШЫМБАЛЁВА, дырэктар Карціна-галерэі Гаўрылы Вашчанкі, старшыня Цэнтральнай раённай арганізацыі ГА «Беларускі саюз жанчын» Гомеля:

Фота з сайту gr.by

— Ва Усебеларускім народным сходзе раней не ўдзельнічала — еду ўпершыню. Для мяне гэта як ніколі пачэсна, адчуваю вялікую адказнасць і, зразумела, трывогу, хоць і выступала неаднаразова. Сёння хочацца гаварыць менавіта пра галіну культуры, болей за 20 гадоў я працую ў гэтай сферы, таму ёсць пра што паразважаць.

Запыт грамадства на ўсе праявы культуры павышаецца на вачах, прытым размова ідзе пра паўсядзённасць. Вельмі хочацца, каб зараз усе разумелі, што культура нашай краіны — гэта сімвал пазнавальнасці ва ўсім свеце. Яна нясе ў сабе генетычны і гістарычны код нацыі. Ёсць шмат прыкладаў: ад творчасці таго ж Гаўрылы Вашчанкі да дзейнасці Валянціна Елізар'ева... Па гэтых імёнах нас пазнаюць, па іх складваюць вобраз Беларусі ў свеце. Мая мэта — давесці: культура — тое, чаго ў нас нельга адабраць, і тое, што мы не маем права страціць. Гэта памяць пакаленняў, і калі яна відавочна прысутнічае, то якраз праз яе мы можам патлумачыць сабе і эканоміку, і палітыку ў жыцці народа.

Што тычыцца дэлегатаў ад Гомельскай вобласці, заўважыла: едуць толькі прафесіяналы з вялікім вопытам работы. Асобы, за плячыма якіх стаць калектывы. Дарэчы, я прадстаўляю не толькі галіну культуры, але і Беларускі саюз жанчын, ад якога і была вылучана на Усебеларускі народны сход. Але гэта мая грамадская работа, ды і падчас сустрэчы будуць іншыя прадстаўнікі суполкі. Для мяне ж важна ўзняць першачарговыя пытанні культуры.

Бясспрэчна, даўно працуючы ў галіне, добра ведаеш праблемы, пра якія неабходна нагадваць. Перш-наперш хацелася б засяродзіць увагу на такім базавым прадмеце, як айчынная і сусветная мастацкая культура. Дзякуючы пэўным намаганням гэтая дысцыпліна вярнулася ў навучальныя ўстановы, але пакуль не на дастатковым узроўні. Вельмі шкада, што сёння мастацкую культуру выкладаюць толькі з 6 класа. На маю думку, трэба рабіць з 1-га. Да таго ж такі прадмет не прысутнічае ў праграмах старшых класаў — але так быць не павінна. Калі выпускнік не валодае ведамі ў гэтай сферы, пазней узнікнуць агульныя праблемы ў іншых.

Казаць неабходна і аб праблеме кадраў, асабліва пра моладзь, якая сёння прыходзіць ва ўстановы культуры. Асноўныя пытанні — матэрыяльнае стымуляванне і жыллёва-бытавыя ўмовы. Але, тым не менш, гэта здорава, што з'яўляюцца зацікаўленыя людзі, якія працуюць за ідэю. Безумоўна, трэба думаць пра тое, як павысіць заробатную плату людзям творчых прафесій.

Хочацца звярнуць увагу на вялікую ролю адукацыі, ад якой залежыць разуменне культуры ў грамадстве. Нельга прапусціць ніводнага звяна, пачынаючы ад дзіцячых садкоў, бо павышаць культурны ўзровень насельніцтва проста неабходна. Часам кажуць, што

трэба прымушаць наведваць тыя ж выставачныя залы ці музеі. Я, вядома, праціўнік такога метаду, але нейкім чынам зрабіць большы акцэнт на садкі і школы ў плане вывучэння мастацтва — патрэбная мера. Тут добры прыклад падае Японія, дзе без ведання мастацтва вельмі складана рухацца далей. Лічу, што гэтае пытанне трэба ўзнімаць на ўсіх узроўнях, бо тады змяняцца і адносіны адно да аднаго, і каштоўнасці.

Невыпадкова 2021-ы быў аб'яўлены годам народнага адзінства. Калі доўга разважаць на гэтую тэму, прыходзіць да высновы: народнае адзінства — перш за ўсё ўменне цаніць сваё і чужое жыццё, суадносіць асабістыя інтарэсы з інтарэсамі блізкіх, знаёмых і незнаёмых людзей, увогуле цэлай краіны. Якраз культура тут можа абсалютна ўсё, калі пад гэтым паняццем мець на ўвазе тое, што стымулюе работу душы, то-бок захоўвае і прымнажае чалавечае ў чалавеку. Гэта тое, чаго зараз не хапае і што важна як ніколі. Чым больш складанае наша жыццё, чым больш галабальныя перад краінай праблемы, тым прынцыпова большае значэнне набываюць душэўныя якасці кожнага з нас. Так змяняецца нацыя.

Мікалай ПЫТЛЯК, рэжысёр народнага тэатра Бярэзінскага раённага цэнтру культуры:

Фота з сайту berezino.by

— Я ўдзельнічаю ва Усебеларускім народным сходзе ўпершыню, але сачыў за гэтай падзеяй раней. Ды адна справа — глядзець сустрэчу на экране, і зусім іншая — удзельнічаць, адчуваць дух, настрой, увагу, напавняцца суперажываннем... Увогуле ж сёлетні сход нібы наспей сам сабой. Іншая справа, што скептыкі, як заўсёды, знаходзяцца, але гэта не значыць, што нешта ідзе няправільна. Больш за тое, калі 2021 год абвясцілі годам народнага адзінства, мне падалося, што так было неабходна. Гэта не проста словы. Пачуцці, звязаныя з яднаннем і згуртаванасцю, узніклі ў душах вялікай-вялікай колькасці людзей. У тым ці іншым кірунку, але болей пэўна такая тэма таксама павінна быць агучана на Усебеларускім народным сходзе.

Вядома, часам крыху больш, чым трэба, мы засяроджаны на лозунгах і закліках, не усведамляючы, што яны могуць быць і не выкананы. Таму неабходны канкрэтныя прапановы, чаканыя дзеяння. І яны ёсць, тым больш у такіх невялікіх мястэчках, як Беразіно. Прыклад — наш народны тэатр. Дзякуючы энтузіязму людзей і бюджэтнаму фінансаванню ўжо многія гады мы праводзім у горадзе фестываль «Бярэзінская рампа». Без малага чвэрць стагоддзя праект збірае ў конкурснай праграме найлепшыя аматарскія тэатры Міншчыны. Для жыхароў і расцей райцэнтру фестывальныя дні — сапраўднае свята. «Бярэзінская рампа» становіцца падзеяй, якая прыцягвае тэатралаў з іншых мясцін і на працягу трох дзён радуе глядачоў разнажанравымі пастаноўкамі. Удзельнікі — прадстаўнікі ўсіх сфер дзейнасці. Гэтая творчая лабараторыя ў любым выпадку аб'ядноўвае вакол тэатра, культуры.

Па вялікім рахунку, мяне больш хвалюе тэма гісторыі і развіцця культуры. Без мінулага не бывае будучыні. Гістарычны шлях нашай краіны ўнікальны. Мы сабралі багатую духоўную і культурную спадчыну, а гэта вялікі патэнцыял, які неабходна развіваць і ўдасканальваць. Самабытныя нацыянальныя традыцыі, якія часта не маюць аналагаў у іншых краінах, гістарычныя і прыродныя славутасці — вось наша адметнасць, здольная зацікавіць жыхароў краіны, прыцягнуць турыстаў з-за мяжы. Неабходна толькі ўлічыць сучасныя ўмовы. Развіццю гісторыка-культурнай спадчыны трэба ўдзяляць увагу, таму што гэта можа стаць дадатковым рэсурсам, які ў пэўнай ступені будзе падмацоўваць эканоміку краіны. Народную культуру — пачынаючы ад Купалля і завяршаючы Дажынкамі — трэба актыўна падтрымліваць. Не заўсёды дастаткова надаецца ўвагі народнай творчасці, а я не магу цягнуць раўнадушша,

асабліва калі казаць пра пустыя справядзачы. Калі мы не будзем памятаць і ведаць сваю гісторыю, свае карані, — я маю на ўвазе абрады, традыцыі, — наўрад ці нечому навучым моладзь, нешта сапраўды каштоўнае пакінем ёй у спадчыну. Не ў матэрыяльным плане — у духоўным.

Уладзімір МІШЧАНКА, дырэктар Гістарычнага музея Крычава:

Фота з сайту k-j.by

— Вялікі гонар і адказнасць прадстаўляць раён і моладзь Крычаўшчыны. Гэта магчымасць выказаць ідэі і прапановы не толькі свае, але і ўсіх, хто даверыў мне важную місію. Бо на Усебеларускім народным сходзе мы будзем вызначаць шлях развіцця дзяржавы, а значыць, і кожнага чалавека, кожнай сям'і ў нашай краіне. Я заўсёды сачыў за гэтай падзеяй, імкнуўся заўважыць, у якім кірунку рухаецца Усебеларускі народны сход, як ён трансфармуецца, на чым робіцца акцэнт.

Мне здаецца, што асаблівае сёлетняе сходзе стане засяроджанасць на асобным чалавеку як частцы грамадства. Дабрабыт, камфортныя ўмовы жыцця, стабільны даход, шчаслівая сям'я — усе кірункі сацыяльнага боку будуць разглядацца вельмі ўважліва. Астанія сферы так ці інакш цягнуцца да сацыяльнай. У гэтым мэта — каб кожны чалавек у краіне змог адчуць, што былі прыняты важныя рашэнні, і змены будуць толькі да лепшага.

Найважнейшы кірунак у будучыні нашай краіны — маладзёжная палітыка. У гэтай сувязі ў мяне ёсць прапановы, якія ў першую чаргу звязаны з грантавай падтрымкай маладзёжных арганізацый, што існуюць у Беларусі. Гэта павысіць канкурэнцыю паміж імі, а таксама агульны ўзровень дзейнасці. У нас шырока вядомы БРСМ, але акрамя яго павінны дзейнічаць і іншыя суполкі, якія будуць зацікаўлены ў рэалізацыі дзяржаўных мэт і задач.

Адзін з прыярытэтаў, на маю думку, — моцныя рэгіёны, і акцэнт трэба рабіць на будаўніцтве і стварэнні рабочых месцаў. Так, неабходна надаць больш увагі тым маладым людзям, якія плануюць жыць і працаваць у паўднёва-ўсходнім рэгіёне Магілёўскай вобласці. Для гэтых юнакоў важна прадумаць дадатковыя механізмы падтрымкі. Адно з пытанняў — наяўнасць жылля. Гэта аснова, якая ў будучыні дазволіць замацавацца тут, стварыць сям'ю. Таму варты адпрацаваць пытанне з арэндным жыллём для маладых спецыялістаў з правам яго выкупу праз 5 гадоў. Гэта трэба рабіць з улікам важнага моманту — стварэння працоўных месцаў, асабліва высокатэхналагічных. Мы атрымаем магчымасць не страціць спецыялістаў, у якіх мае патрэбу раён.

Да таго ж у нас павялічваецца працягласць жыцця. Таму, на мой погляд, важна павысіць узрост моладзі да 35 гадоў. Час мяняецца, як і арыенціры. На першае месца ў моладзі выходзяць адукацыя, праца. Сучаснікі ствараюць сем'і крыху пазней. Змена планкі ўзросту моладзі дасць больш часу і магчымасцей рэалізавацца ў жыцці, знайсці заняткаў па душы. А яшчэ ў чалавека будзе больш магчымасцей для выкарыстання розных ільгот і сацыяльных гарантый, якія даступны моладзі.

Як дырэктара Гістарычнага музея мяне, вядома, хвалюе пытанне гісторыка-культурнай спадчыны. Наша краіна вельмі багатая на гістарычныя і археалагічныя помнікі. Вось наш унутраны рэзерв развіцця турызму. Пандэмія паказала, што трэба рабіць акцэнт на гэтым кірунку. Крокі вядомыя: папулярызацыя турыстычных аб'ектаў, захаванне і аднаўленне нацыянальных каштоўнасцей і святынь. Вось яшчэ адна з важкіх крыніц даходу ў культурнай сферы.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Прыгажосць і праўда рэчаіснасці

Паказваць праўду часу

Адно з самых частых вызначэнняў, што давалі творцу журналісты, — «рамантык суролага стылю» або «суровы рамантык». Мастак расшыфроўваў сваё стаўленне да гэтага наймення так:

«Рамантык суролага стылю. Так абазначаюць мой стыль у жыванні. Мастакі майго пакалення супрацьстаялі “лакёроўчыкам”. Сама сутнасць прафесіі — перадаць праўдзівае выяўленне свайго часу будучым пакаленням». «Лакёроўчыкамі» мастак называў тых, хто паказваў чыстых, прыгожых і адпрасаваных рабочых і ўдарніц. Ён бачыў абсалютна іншае — і іншае пераносіў на палотны.

«Я рабіў так, каб не было сорамна ні перад партыяй, ні перад сябрамі. Каб не казалі, што прагінаўся перад ЦК. Паказваў вайну не як трыумф Перамогі, а такой, якой была. Я сам бачыў акупацыю, Бабруйскі кацёл. Мой бацька быў салдатам. Якое каратэ тады было, а ў кіно паказваюць. Карабіццё мяне сёння тое, што моладзь бярэ сюжэты з кніг, кам’ютараў, не імкнецца спазнаць рэальны свет».

Георгій Паплаўскі на сваім досведзе дакладна ведаў, што тэм у рэальным свеце можна было знайсці колькі заўгодна. У яго работах — ваенная тэма, беларуская вёска і айчынныя пейзажы, Чарнобыль, адкрыццё космасу, іншыя краіны, па якіх мастак вандраваў. Але ва ўсіх тэмах ён заставаўся верны аднаму прынцыпу — паказаць праўдзіва.

Творчасць не бывае халтурай

У творчасці Георгія Паплаўскага знайшлося месца не толькі жыццю тут і цяпер. Значная частка яго спадчыны — кніжныя ілюстрацыі: і да твораў беларускіх класікаў і сучаснікаў, і замежных. І ў гэтай справе суровы стыль крыху саступаў рамантызму. «Пайшоў у выдавецтва, паказаў тэчку з малюнкамі. Прапанавалі праілюстраваць цыкл апавесцей і апавяданняў Джэка Лондана “Смок Бэлю”. Я як пачуў — Джэк Лондан! Адразу пагадзіўся. Яго героі — мае героі. Рамантыкі ў душы і ў той жа час дужыя, ад зямлі, могуць выжыць у любых умовах», — расказвае мастак. Джэк Лондан быў толькі пачаткам. І хаця ілюстраваць кнігі Георгій Паплаўскі пачаў, каб палепшыць фінансавое становішча, знайшоў у гэтым шмат свайго: «Да кожнага літаратурнага твора міжволі падыходзіш з трыпаннем. Да прыкладу, Шэкспір. Я працаваў з такімі творами, як “Сон у летнюю ноч”, “Дванаццатая ноч”, “Утайманне свавольнай”. “Сон у летнюю ноч” — там няма краіны, але ёсць эпоха, стыль. Быкаў, ваенная тэма, вядома, — гэта маё. “Новая зямля”, “Сымон-музыка” Коласа — люблю Палессе, сялянскі побыт. Да таго ж у мяне быў дом на хутары Раціні, каля вёскі Масковічы (Браслаўшчына), дзе я жыў кожнае лета, гадоў 50 запар».

Ілюстрацыя прадстаўлена выдавецтвам «Чатыры чэры».

«Блакiтнае акенца».

Кніжныя ілюстрацыі былі не толькі асабістым мастацкім досведам, але і своеасаблівым досведам супрацы. Георгій Паплаўскі неаднойчы казаў, што працаваць аднолькава лёгка было і з сусветнымі класікамі, і з беларускімі сучаснікамі, хаця з апошнімі

Фота Яўгена Коктыша.

Георгій Паплаўскі, 1981 г.

даводзілася і спрацаца. Але цяпер такіх сувязей паміж творцамі розных відаў мастацтва ўжо не ўсталёўваецца, і сучасныя мастакі ад гэтага губляюцца.

«Усе яны былі свойскімі людзьмі. Ні ў кога не было “фанабэрыстасці”. Прыязджае адзін у госці да Адамовіча. У рэстаране не пабалбатаць, на кухні таксама. Ён жыў у хрушчоўскім доме на першым паверсе. А вось у майстэрні ў Паплаўскага — так. Падоўгу засядаем, жартуем. Адамовіч мне быў блізка яшчэ тым, што я з-пад Бабруйска, а ён у акупацыйны жыў у пасёлку Глуша. Немцы выганялі нас чысціць случкую дарогу, і я хадзіў замест мамы. Мне было 12—13 гадоў, яму больш за 25. Мы жартавалі, што маглі сустрэцца рыдлёўкамі, бо, атрымліваецца, чысцілі па кірунку адзін да аднаго. Потым гэты момант увайшоў у яго аўтабіяграфічную дылогію “Партызаны” — адна з першых кніг, над якой я працаваў. Ён хацеў зрабіць гэта як рэпартаж, і трэба было знайсці выразны стыль. Што і звязала нас творча. Я зрабіў цэлы цыкл на гэтую тэму — “Чытаючы Алесь Адамовіч”. Потым ездзіў на здымкі фільма “Ідзі і глядзі”, зрабіў партрэты трох мэтраў, якія пра вайну казалі больш, чым цэлая пляяда пісьменнікаў, — Элема Клімава, Алесь Адамовіч, Васіль Быкава».

У працы з ілюстрацыямі аўтар значна менш вольны, бо трэба ўлічваць меркаванне і аўтара тэксту, і разнастайныя камісіі. Але праблем ніз пісьменнікамі, ні з мастацкімі нарадамі не ўзнікала. Мастак і сам звычайна адчуваў, дзе патрабавецца дапрацоўка. Бо ніколі не ставіўся да ілюстрацыі як да простага халтуркі: «Гэта мая творчасць. Маё жыццё».

У 1968 годзе мастацкае афармленне «Новай зямлі» Коласа было адзначана дыпломам «Найпрыгажэйшая кніга свету» на конкурсе ў Лейпцыгу.

Шукаць і прытрымлівацца сябе

Георгій Паплаўскі — шмат у чым мастак сацрэалізму. І яго было немагчыма, як многіх іншых творцаў гэтага стылю, упікнуць у няшчырасці, вузкім поглядзе на рэчаіснасць і кан’юктурі.

Хаця ў маладосці даводзілася маляваць і Леніна, і Сталіна. «Такіх заказаў, каб не ў маім духу нешта рабіць, каб самому брыдка, — не было такога. Калі мой стыль стаў пазнавальным, працы з’явілася па горла», — распаўвадаў творца ў інтэрв’ю. Ніякае мастацтва не можа атрымацца без унутранага імпульсу, асабістага памкнення аўтара. Нават калі гэта заказ, ён не павінен быць дагаджэннем чужым густам, здрадай сабе, лічыў Георгій Паплаўскі: «Вось чаму Бог не даў чалавеку хваста? Каб ён не віляў ім. Адзін час працаваў з моладдзю — пару гадоў у політэхнічным інстытуце выкладаў і ў Акадэміі мастацтваў, каля

трыццаці гадоў кіраваў майстэрняй графікі творчых акадэмічных майстэрняў жывапісу, графікі і скульптуры Міністэрства культуры. Мяне здзіўляе, калі пачынаюць працаваць, каб дагадзіць камусьці, па прынцыпе “чаго захочаце?”. Гэта настолькі непрыймальна!»

Маладым цяпер цяжэй: можна рабіць што заўгодна, але гарантый, што на цябе звернуць

увагу — ніякіх. «Данусцім, у савецкі час заўсёды ведаў, што мае работы купяць. Мастацкі фонд БССР, СССР, Міністэрства культуры. Супрацоўнічаў з выдавецтвамі і ніколі не сядзеў без дамовы. Цяпер жа моладзь навінна дагаджаць.. Я б параіў мастакам-пачаткоўцам усё ж не шукаць рынкі збыту работ, а спазнаць сябе, каб потым не шкадаваць. Калі ты таленавіты — абавязкова ацэняць! Не хачу асуджаць тых, хто з’ехаў на рубель за мяжу. Але гэта не наша, не беларускае, не роднае, там можна толькі чэрпаць натхненне», — дзяліўся мастак.

Бачыць прыцягальнае ў рэальным свеце

У іншыя краіны мастак выязджаў даволі часта і нават жартаваў у розных інтэрв’ю пра «цыганскі ген», які не дазваляе яму сядзець на месцы: «Падарожнічаць люблю. Гэта ў мяне з дзяцінства. Але зараз нейкі “сядун” пачынаецца. Раней, калі затрымаюся на пару тыдняў у Мінску, свярбіць усё: трэба ехаць, трэба ехаць. Ды і зараз. Ляжу ў бальніцы, думаю: усё, нара згортаць гармонік. А выпісаўся — усё роўна імкнуся кудысьці».

Мастак наведваў безліч розных краін свету, прычым цягнулі яго найбольш загадкавыя, далёкія і незразумелыя з пункту гледжання нашага ўмеранага клімату месцы: ад Мексікі да Арктыкі. І ледзь не

Ілюстрацыя да паэмы Янкі Купалы «Яна і я», 1979 г.

з кожнай вандроўкі прывозіў мастацкі альбом або графічныя эстампы. Адным з галоўных захапленняў творцы стала Індыя: «Апынуўся там у пачатку 1970-х. Да гэтага быў у Сінгапуры, Інданезіі, на Кубе. Але Індыя! Яна ўразіла так, што ўвесь год ужо дома маляваў яе. Потым яшчэ чатыры разы быў там». Гэта адбілася і на творчасці. За вялікі цыкл малюнкаў, акварэляў, эстампаў «Індыйскі дзённік» і афармленне кнігі старажытнаіндыйскіх прыпавесцей «Тыракурал» Паплаўскаму была прысуджана прэмія Дж. Неру.

Родная Беларусь натхняла мастака не менш. Да любага месца ў свеце, наколькі б блізім ці далёкім яно ні было, мастак, здаецца, ставіўся як да творчага матэрыялу. З многіх работ, прысвечаных Беларусі, асабліваю азнаку атрымалі акварэлі «Браслаўскі альбом». У 2002 годзе Георгій Паплаўскі атрымаў Дзяржаўную прэмію.

Адно з шматлікіх праяў творчасці Георгія Паплаўскага — менавіта ваенную тэматыку — можна будзе ацаніць з 12 лютага ў Музеі Вялікай Айчыннай вайны. На выстаўцы прадставяць дваццаць работ з графічных серый «Памяць», «Па матывах твораў Алесь Адамовіч», «Час доўгіх нажэй», «Хроніка аднаго атрада», а таксама 45 арыгінальных малюнкаў, якія малады мастак стварыў падчас службы ў войску. Экспазіцыя будзе працаваць на працягу месяца — да 12 сакавіка.

Падрыхтавала Ганна ІВАНОВА

Душа душу чуе

Алеся Карлюкевіча, зразумела, прадстаўляць не трэба. Святлану Ананьеву таксама. Аднак на ўсякі выпадак нагадаю. Святлана Віктараўна — кандыдат філалагічных навук, загадчык аддзела аналітыкі і знешніх літаратурных сувязей Інстытута літаратуры і мастацтва імя Мухтара Аўэзава, намеснік старшыні праўлення Навукова-экспертнай групы Асамблеі народаў Казахстана.

Яна часта наведваецца ў Беларусь. Штогод удзельнічае ў Міжнародным сімпозіуме літаратараў «Пісьменнік і час». Не абыходзяцца без яе і міжнародныя круглыя сталы «Мастацкая літаратура як шлях адзін да аднаго», якія праводзіць Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь у рамках праграмы Дня беларускага пісьменства. Як пісьменніца, літаратуразнаўца, яна вялікую ўвагу надае навуковым, творчым кантактам і ўзаемасувязям, найперш тым, што тычацца Казахстана і Беларусі. Гэтым кірункам займаецца даўно. Невыпадкава з яе вуснаў прагучала прызнанне аб тым, што пачала ўжо нават разумець характары.

Не ў апошнюю чаргу гэта адбылося і дзякуючы яе творчаму тандэму з Алесям Карлюкевічам, вынікам чаго сталі кнігі, напісаныя імі ў суаўтарстве. Абодва — даследчыкі дасведчанні. Аднак у Святланы Ананьевай гэта лепш працягваецца на казахстанскай дзялянцы, а ў Алеся Карлюкевіча, адпаведна, на сваёй, беларускай. Ды сумесна яны ўдала дапаўняюць адно аднаго. Дзякуючы такому суладдзю, казахстанскі матэрыял арганічна ўпісваецца ў беларускі. Тое ж самае, але ў іншым кірунку адбываецца і з беларускім матэрыялам. У выніку паўстае ўзбуджаны малюнак беларуска-

казахстанскіх узаемасувязей.

У гэтым лішні раз упэўнівае кніга «Творчасць ёсць воля» («Творчество есть воля»), выпушчаная Выдавецкім домам «Звязда». Адкрываецца яна раздзелам «Беларусь у творчасці і лёсе», дзе прадстаўлены творчыя міні-партрэты казахстанскіх пісьменнікаў, жыццё якіх звязана з нашай краінай, нашым народам.

Гэта найперш Адзі Шарыпаў. Да месца невялікай цытата: «Нашы культуры і літаратуры звязваюць выбітныя асобы. Міністр асветы КазССР, першы сакратар Саюза пісьменнікаў Казахстана, сакратар Саюза пісьменнікаў СССР, дэпутат Вярхоўнага Савета Казахскай ССР і Вярхоўнага Савета СССР, намеснік старшыні Савета Саюза Вярхоўнага Савета СССР, дырэктар Інстытута літаратуры і мастацтва М. А. Аўэзава». І далей: «А. Шарыпаў у лютым 1940 года быў прызваны ў армію і служыў у 7-й танкавай дывізіі ў Беластокскай вобласці Беларусі».

У пачатку Вялікай Айчыннай вайны трапіў у акружэнне. Выйшаўшы з яго, арганізаваў адзін з першых партызанскіх атрадаў на Смаленшчыне. Пазней атрад Сашкі-казаха, як называлі А. Шарыпава партызаны, увайшоў у склад 2-й Клятнянскай брыгады. А. Шарыпаў стаў яе камісарам. Пасля вайны напісаў шэраг мастацкіх твораў, сярод якіх і аўтабіяграфічная аповесць «Гісторыя аднаго паўкажушка».

Лёс варты асобнай кнігі. Як і лёс беларускі па паходжанні Людмілы

можна прачытаць у кнізе.

У нашы дні дзякуючы тэхнічным дасягненням лёгка збліжаюцца адлегласці. Тое ж самае тычыцца і мастакоўскіх стасункаў. Прынамсі, у творчае супрацоўніцтва паміж Казахстанам і Беларуссю часам як бы «ўкліньваюцца» і прадстаўнікі іншых літаратур. Гэта добра відаць з раздзела «Культурная звышпамяць як кантэкст казахска-беларускага і казахска-амерыканскага літаратурнага супрацоўніцтва».

Аўтары кнігі прыводзяць багаты фактычны матэрыял. Але асноўная гаворка тычыцца дваіх арыгінальных твораў — рускамоўнай амерыканскай пісьменніцы Вікторыі Кінг і амерыканскай літаратаркі сербскага паходжання Дойны Галіч-Бар, якая піша па-сербску і па-англійску. Яе раманы «Званы і вецер» і «Дом разбітых людзей» па-руску пераставіў Іван Чарота.

Цікава і тое, што адчуваецца «пераклічка» тэм і вобраза галоўнай гераіні ў творчасці Людмілы Шашковай і Дойны Галіч-Бар. Гэта, па словах аўтараў

кнігі, «вымагае ўважлівага вывучэння і працягу даследавання ў плане імалагічнага дыскурсу, як і праблема ўзаемнага бачання народаў — адна з асноўных у сучасным параўнальным літаратуразнаўстве».

У раздзеле ж «Казахстан — Беларусь — Кітай: літаратурнае супрацоўніцтва ў XXI стагоддзі» даследчыцкая «пераклічка» яшчэ больш шырокая. Улічваючы ж рэаліі сённяшняга дня — вельмі своечасовая. Дыялог народаў немагчымы і без паспяховага асваення творчай прасторы. У дадзеным выпадку літаратурнай.

Звяртаючыся да творчасці лаўрэата Нобелеўскай прэміі Мо Яня, аўтары кнігі «Творчасць ёсць воля» пераканаўча сведчаць, як спадчына класіка кітайскай літаратуры стала класікай прыгожага пісьменства ўсяго свету. Ды і ўплывае на многіх пісьменнікаў у розных краінах. Дарэчы, яго вопыт чарговы раз сведчыць, што ў творчасці, як і ў жыцці ўвогуле, магчыма такое, што як бы супярэчыць звычайнай логіцы. Сапраўднае імя Мо Яня — Гуань Мое. На беларускую мову перакладаецца як «маўчы». А ён жа «гаворыць» на ўсё свет. Так пераканаўча, што водгалас знайшоў не толькі ў чытацкіх сэрцах. Для пісьменнікаў многіх краін стаў прыкладам служэння слову.

Завяршае кнігу раздзел, назва якога, на першы погляд, нечаканая — «Пра літаратурную дыпламатыю». За гэтым стаіць і збліжэнне народаў. Падобная еднасць адбываецца дзякуючы ўзаемным творчым кантактам. Таму сапраўды «празаікі, публіцысты, літаратуразнаўцы Казахстана і Беларусі выступаюць культурнымі і літаратурнымі дыпламатамі». У гэтай ролі добра зарэкамендалі сябе і Святлана Ананьева з Алесям Карлюкевічам. Іх кніга «Творчасць ёсць воля» — таму пацвярджэнне.

Васіль МІКІТЧАНКА

Выпрабаванне на чалавечнасць

Апавяданні ў кнізе Андрэя Сідарэйкі «Здарэнне ў ціхую ноч» заснаваны на рэальных падзеях. Па сутнасці, гэта гісторыя, якія адбываюцца поруч з намі кожны дзень, толькі ў аўтарскім літаратурным абрамленні. Яны выглядаюць як адлюстраванне сучаснага жыцця з яго маральна-этычнымі праблемамі, цяжкасцю выбару, пытаннямі нявыхаванасці моладзі і чалавечнасці.

Не першы раз пераконваюся ў тым, як многа значыць для кнігі вокладка. Бывае, глянеш на яе — і адразу становіцца зразумела, пра што пойдзе гаворка. А іншы раз вокладка толькі ўводзіць у зман і адштурхоўвае. Так і з кнігай Андрэя Сідарэйкі. Вокладка выканана ў цёмных колерах, з таямнічай назвай «Здарэнне ў ціхую ноч». Далонь, якая быццам просіць дапамогі: фары машыны, цемра... Ага, думаю, значыцца, дэтэктыў. З адваротнага боку кнігі — выява ветэрана з цытатай «Ён разлічваў на шанц, які абавязкова павінен быў выпадаць. Усё ж гэтыя асталопы маглі пайсці ў прыбіральню, папаліць, урэшце — заснуць». Нічога не зразумела. Калі б выданне трапіла мне на вочы ў кніжнай краме, наўрад ці б набыла. І гэта той самы выпадак, калі першае ўражанне аказалася падманлівым, а начынка, як высветлілася, не адпавядае абалонцы. У кнізе змешчаны яркія і бліскучыя апавяданні, кожнае з якіх трэба разглядаць паасобку.

Першае з прастай і зразумелай назвай «Ветэран» растлумачыла цытату і малюнак на вокладцы. Твор балюча крануў. Перад вачыма адразу з'явіўся шэраг падобных навін, калі людзі, напляваюшы на святую памяць, павагу да старэйшых, лічаць дазволеным уварвацца ў дом чалавека, які ваяваў дзеля нашага жыцця. Па грошы, гарэлку, запалкі... Тая нязначная колькасць ветэранаў, якія жывыя па сёння, ходзяць у школы, распавядаюць пра подзвігі падростаючым пакаленням, — дзеля таго, каб сучасныя дзеці, узяўшы ў рукі маленькі кавалачак хлеба, хоць на хвілінку акунуліся ў той час і зразумелі, як нялёгка дасталася сучаснасць. А ў выніку? Памяць і павага раўназначны грошам ці гарэлкай? Грошам, што ветэран сёканомію на зніжцы за праезд.

А. Сідарэйка агаліў балючую праблему сучаснага грамадства — адносіны да старэйшага пакалення. Гэтай

тэмай аб'яднаны апавяданні «Ветэран», «На ўскрайку вечнасці», «Службовы абавязак», «А маці чакала». Калі чытаеш адно за адным, узнікае шэраг пытанняў, на якія кожны адказвае па-рознаму: чаму так шмат навін мы бачым пра тое, што людзі старэйшага веку не абаронены перад «лепшымі» прадстаўнікамі маладога пакалення? Перад тымі, хто страціў павагу да старога чалавека? «Маладыя ніколі не разумеюць старых», — думка, якая аб'ядноўвае вышэйназваныя творы. Але неабавязкова разумець — паважаць абавязкова.

Аўтар прадэманстраваў, што прынцыпы, накіраваныя на выхаванне ў моладзі шанавання памяці, павагі да старэйшых, гатоўнасці прыйсці на дапамогу, часта не працуюць. Вучні, прыходзячы на сустрэчу з ветэранамі ў школе, проста «сачкуюць» урокі. Словы пра вайну — гэта проста словы, калі ветэраны не абаронены ад злодзеяў, якія пагражаюць залезці ў дом, ударыць, скрасці грошы...

Кантралёр выпісаў штраф пенсіянеру, які не заплаціў за праезд... Бабуля не заўважыла алей, які ляжаў у карзіне пад сеткай, і не заплаціла за яго... Выпадкова. Ахоўнік, выконваючы свой службовы абавязак, зрабіў з бабулі злачынца. Гэта адлюстравана ў творы «Службовы абавязак». Вось і думаеш: а як паступіць у такой сітуацыі, каб не пакрыўдзіць нікога, не зняважыць, пры гэтым выканаць сваю работу як мае быць? «У жыцці кожнага ёсць пытанні, на якія не заўсёды адназначна можна адказаць: я зрабіў правільна, па-чалавечы, па законе. І адказаць, хто ў выніку той ці іншай сітуацыі вінаваты...».

Вельмі кранальнае апавяданне «На ўскрайку вечнасці». Не менш балючая тэма — выміранне вёсак. У Бярозаўцы застаўся адзін на ўсю вёску гаспадар — 79-гадовы Хведар. Хведар жыве на ўскрайку вечнасці. Жонка памерла, дзеці выраслі і з'ехалі ў горад, раз на месяц пенсію прывозіць паштарка Зінка, раз на тыдзень прыязджае аўталаўка. Зінка ўпэўніла Хведара не выпісваць раёнку, бо газету далёка вазіць. Вадзіцель і прадавец

аўталаўкі папракалі Хведара, што на паліва ідзе больш грошай, чым стары купляе прадуктаў. «Ты, давай, гэтым разам бяры ўдвая больш. Каб мы суды не цягаліся, пакуль не падсохне». — «Ды як жа, — нібы здзівіўся Хведар. — Хлеб жа счарсцее». — «Нічога. У вайну і не так елі». Ізноў узнікае пытанне: адкуль такая непавяга да ўзросту? Чаму людзі да старэйшага пакалення ставяцца так, быццам самі ў такім узросце ніколі не будуць?

Хведар жыве ў поўнай адзіноце. Але ў сваім родным куточку з дэвізам «дарая тая хатка, дзе радзіла мяне матка». Адзін гаспадар. Улетку бярэ касу ў рукі і выкошвае падворкі сваіх суседзяў. З фанеры зрабіў некалькі манекенаў-людзей, чорнай фарбай намаляваў ім вочы, насы, вусны і паставіў ля суседніх

хат. Уявіць толькі: адзінота, ад якой ратуецца манекены. Што засталася гэтаму чалавеку на схіле жыцця? Толькі ўспаміны. «Пакуль жыў. Пакуль была яго вёска. Хведар ведаў: не стане яго — і ў краіне на адзін населены пункт стане менш». А колькі такіх «маланаселеных пунктаў»...

Сюжэты твораў А. Сідарэйкі дакладныя, простыя і зразумелыя. Амаль кожны з іх кранае. У гэтым і ёсць асаблівае манеры аўтара: проста, без прыкрасаў, стрымана і кранальна. У апавяданнях шмат сімвалізму. Узяць, напрыклад, назву твора «Надломленае дрэва», якая ўвабляе такі ж надломлены лёс чалавека, з правам на памылку і правам на адраджэнне. Апавяданні лепш чытаць паасобку. Пасля прачытання кожнага варта адкласці кнігу і падумаць над няпростымі тэмамі сучаснага грамадства. На старонках размешчаны выдатныя ілюстрацыі мастака Аляксандра Каршакевіча. Яны вельмі ўдала дапаўняюць творы. Партрэты герояў дакладна перадаюць іх душэўны стан, што ўзмацняе ўражанне ад прачытанага ўдвая. У цэлым кніга А. Сідарэйкі — гэта нагода задумацца пра тры падзеі, якія іншы раз здаюцца нам не вельмі важнымі, парываюць над тым, як кожны з нас выяўляе сваю чалавечнасць.

Дзіяна КАЗІМІРЧЫК

Вандроўкі па дахах у пошуках столі

Для чалавека, які займаецца літаратурай, няма нічога цяжэй, але адначасова і лягчэй, чым пісаць пра сябе. З аднаго боку, не трэба прыдумваць нічога новага — дастаткова скарыстацца жыццём для сваіх творчых мэт. Сюжэты, персанажы, атмасфера, час і прастора — усё гатовае. З іншага — бывае складана паглядзець на рэчаіснасць, і асабліва на сваё жыццё, дастаткова аб'ектыўна, зразумець, што будзе цікава чытачу, як расставіць акцэнт, як увогуле выцягнуць са штодзённай шэрасці сапраўды варты сюжэт, як перадаць эмацыянальную насычанасць падзей. Каб зрабіць самае простае цікавым, патрэбна сапраўднае майстэрства.

Тым не менш маладыя творцы аднолькава часта бяруцца за фантастычныя сусветы і рэалістычныя сцэны. Як гэта атрымаецца, залежыць абсалютна не ад узросту ці жанрава-тэматычнай скіраванасці.

Кніга «скін'кеды» са сціплай белай вокладкай і сціплым подпісам «Валя Гайд» і ўсім, што хаваецца на старонках далей, не дае адказу, наколькі рэальнасцю, а наколькі фантазіяй народжаны апавяданні. Гэта зборнік эпизодаў з часоў гарэзлівага юнацтва, у якім сканцэнтраваліся ўяўленні пра бесклапотнасць, падлеткавыя прыгоды і нястрымную энергію.

Апісаная рамантыка нагадвае песні з першых альбомаў Noize MC, падзеі — з таго, што ўзнікала ў галовах большасці энергічных падлеткаў, але так і не было рэалізавана — правесці ноч на даху

ў самым цэнтры Мінска, катацца на роліках нават ва ўніверсітэце, скочыць на дах цягніка метро. Аўтар вельмі ўдала выбірае оптыку: расказвае пра эпизоды з жыцця безыменных герояў праз канкрэтныя рэчы і захапленні — кеды, паркур, аўтарскае кіно, шакаладкі «Любімая Алёнка», ролікі і іншае. Праз дакладнасць гэтых дэталей і дэкарацыі адносна сучаснага Мінска ствараецца вельмі блізкая патэнцыйным чытачам рэалістычная карціна. Хаця некаторыя падзеі ў ёй і выглядаюць неверагодна, усё адно цалкам верыцца ў іх магчымасць.

Структурнае рашэнне — падача гісторыі праз канкрэтыку рэчаў і заняткаў — дадае псіхалагічнай лёгкасці ўспрымання тэксту. Пры такім падыходзе захоўваецца і эфект успамінаў з усёй бытанасцю, фрагментарнасцю і атмасфернасцю, і чытаць прасцей, чым няспынную плынь асобных сполахаў свядомасці.

У тэксце даволі шмат так званых тэхнічных падрабязнасцей, скрупулёзных апісанняў працэсаў: хоць выбівання дзвярэй на дах, хоць запіхвання сушак у паштовую скрыню, хоць барацьбы са сном. Яны з'яўляюцца каркасам апавяду, складаюць асноўную частку тэксту, пераўтвараючы тыповыя падлеткавыя апавяданні ў гульню з формай. З гэтага пункту гледжання заслугаўваюць увагі і апісаныя стасункі, сяброўскія і рамантычныя. Іх галоўная асаблівасць у тэксце — поўная адсутнасць, апасродкаванасць. Усе прыгоды галоўны герой падзяляе з сябрам, якога называе па форумным нікнейме. Паміж імі мінімальна колькасць дыялогаў і ніводнай «кіношнай сцэны», якая б сімвалізавала сяброўства. Затое — безліч свавольстваў і пастаяннае спазнаванне побач.

З рамантычнымі стасункамі яшчэ цікавей, бо ад іх у тэкстах засталіся адны намёкі. Эпізод спускання кветак у кошыку з даху да акна другога паверха апісаны вельмі падрабязна, але пра тое, што там кветкі, можна здагадацца толькі па адной фразе, а мэта ўчынку і ўвогуле застаецца па-за кадрам. Хаця з тэмай стасункаў напрыканцы выходзіць адна прыкрасць: у апошнім апавяданні, якраз пра ролікі, аўтар разважае, як зручна праводзіць на іх спатканні, бо «дзяўчаты любяць пачуццё страху і так цудоўна крычаць пры гэтым». А знаёміцца з дзяўчатамі прапапоўваецца, чапляючы іх плячом і палохаючы воклічамі. Нават разважае не хочацца пра тое, наколькі гэта непрыемна і непаважаліва, але спішам на тую самую юнацкую гарэзліваць, якой падпарадкавана ўся кніга.

Але ёсць у зборніку адзін... не тое, каб недахоп, а скажам, спрэчны нюанс Гэта стыль. Большая частка кнігі — апісанні, але гэта нічога. Нават той факт, што яны падаюцца ў цяперашнім, а месцамі — будучым часе — таксама не праблема, хаця прыём нязвыклы. Але насычанасць канцылярытам псуе мастацкі тэкст з пункту гледжання тэхнікі. Прыклад: «...заціснутасць праектара з розных бакоў абы-якімі рэчамі можа прывесці да не лепшых наступстваў — а ўлічваючы тое, што прылада не з'яўляецца нашай маёмасцю, мы разумеем, што асабліва важна берагчы працаздольнасць апаратуры». Такіх момантаў у тэксце шмат, іх можна было б абыграць і зрабіць элементам аўтарскага стылю — калі б дадаць іроніі або больш змяшаць канцылярыт са слэнгам. Але без гэтага тэкст успрымаецца толькі перагружаным.

Апошняя апавяданне ў кнізе заканчваецца фразай: «...ніякі спорткар не можа скласці канкурэнцыю ролікам...». Гэта прыгожае сімвалічнае завяршэнне, якое крыху раскрывае матывацыю аўтара — захаваць непаўторную энергетычную і эмацыянальную насычанасць юнацтва, закансерваваць яе, хай і заключыўшы ў занадта дарослыя словы і формы. Няважна, наколькі на рэальных падзеях заснаваны апавяданні, калі іх галоўнай мэтай была атмасфернасць, то яна дасягнута. Дэбютная кніга Валі Гайд у серыі «Пункт адліку» пакідае спадзяванні на наступныя творы, у якіх, магчыма, будзе больш сюжэта і больш выразнага аўтарскага стылю.

Дар'я СМІРНОВА

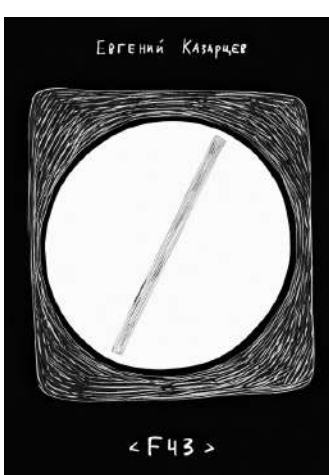
Разрывы тканіны рэчаіснасці і свядомасці

Напэўна, адна з самых моцных уласцівасцей мастацкай літаратуры — магчымасць ствараць дакладныя апісанні для таго, чаму не існуе дастаткова дакладных найменняў — станаў, адчуванняў, эмоцый, уражанняў. У час, калі размовы пра псіхічныя расстройствы і захворванні становяцца ўсё больш адкрытымі, натуральная частка працэсу дэстыгматызацыі — цікаўнасць мастацтва да гэтых з'яў. Для таго, каб удала перадаць іх пры дапамозе мастацкага слова, патрэбны не проста майстэрства і досвед, але і моцны эмацыянальны інтэлект і эмпатыя.

Дэбютная кніга Яўгена Каза-рчава «F43» — абсалютна паспяховы эксперымент на гэтую тэму. Зборнік апавяданняў названы па кодзе міжнароднай класіфікацыі захворванняў, якім абазначаецца група расстройстваў, звязаных з «рэакцыяй на цяжкі стрэс і парушэннямі адаптацыі». Гэта адна з самых частых прычын наведвання псіхатэрапеўта. З такімі праблемамі сутыкаюцца да 2,5% насельніцтва свету. Было б натуральна, хаця і не менш цікава разгледзець тэму праз прызму асабістага досведу, ад першай асобы і ў дынаміцы перажывання. Але аўтар ідзе далей. Калі нешта асабістае тут і ёсць, яго схавана за трыма сляямі апорных канструкцый сюжэтаў і раздроблена на шматкі. Здагадваецца, у якім з 16 апавяданняў аўтара больш, бессэнсоўна: яго дастаткова паўсюль. Структура зборніка дзеліць масіў сюжэтаў папалам, разводзячы «Небыль» і «Быль». Яны адрозніваюцца па наяўнасці «прычынды

пачуццяў». У першай частцы больш месца адведзена станам, у другой — гісторыям, якія іх спараджаюць.

Тут час рассыпацца ў камплі-ментах аўтару, бо апавяданні, асабліва ў першай частцы, выклікаюць падчас чытання сапраўдную трывогу і жах ад крохкасці ўсяго звыкллага, ілюзорнасці кантролю над асабістым жыццём. Вялікая доля гэтых эфектаў належыць, безумоўна, стылю апавяданняў. Аўтар выбірае спакойны, абсалютна побытавы і звычайны тон, дадае ледзь заўважныя казачна-байкавыя інверсіі «і пайшоў ён тады...» і натуральна ўпісвае ў тэкст устойлівыя размоўныя формулы кшталту «и тут что-то пошло не так». Калі стыль, які было б натуральна ўбачыць у якіх-небудзь іранічных гумарэсках, выкарыстоўваецца для апісання цяжкіх псіхічных станаў, адчуваеш няясную трывожнасць і дыскамфорт, які называюць «дзённым жахам».

У спалучэнні з такім стылем эфект узмацняецца падыходам да сюжэтастваральных апісанняў стану. Ён абсалютна метафарычны і непазбежна наводзіць на асацыяцыі з рознымі прыкладамі з сусветнай літаратуры: пачынаючы ад магічнага рэалізму і заканчваючы апавяданнямі Кінга і Брэдберы.

Эмацыянальныя станы аўтар часта апісвае праз фізічныя правы і асаблівасці камунікацыі, але не баіцца і «лезці ў галаву» да сваіх герояў. Выкарыстоўвае побытавыя сітуацыі і рэчы для стварэння дынамікі, напрыклад, апісвае развіццё стасункаў простым пералічэннем напояў, якія разам пілі героі, або

паказвае рост эмацыянальнага напружання тым, як павялічваецца колькасць кавалкаў цукру ў гарбаце. Сюжэтныя дамінанты ў апавяданнях — менавіта станы, прычым у дынаміцы, а значная апора для іх — кантраст паміж зразумеласцю і звычайнасцю знешніх праяў і неверагодным унутраным напружаннем, якое праяўляецца.

У частцы «Быль» магічны рэалізм саступае месца звычайнаму, разам з эмацыянальным станам наперад выходзіць яго прычына. У пэўным сэнсе гэта змяняе напружанасць, але разам з тым дадае насычанасці сюжэтам. На «зацягванне чытацкай увагі» ўплывае і ўменне аўтара пачынаць тэкст. Першыя сказы наўмысна пабудаваны так, каб адразу зачапіць і задаць вектар развіцця для будучага сюжэта і заадно так, каб было лёгка ўсе чытацкія чаканні праваліць у канцы. Звычайна так аўтар і робіць.

Самыя частыя сюжэтныя хады ў зборніку — знікненне і смерць. Знікаюць звычайна блізкія, і аказваецца, што чалавек на працягу ўсяго сюжэта бачыў сон ці камунікаваў з тым, каго не існуе. Памірае таксама звычайна блізкі чалавек. Другое — тыповая сітуацыя цяжкага стрэсу, пасля якой пачынаюцца расстройствы адаптацыі.

Першая — тыповая праява. Нягледзячы на непазбежнасць эмацыянальных паўтораў, аўтару ўдаецца напісаць розныя сітуацыі і — што найбольш важна — розныя характары герояў. Падлетак, які хоча, каб яго пакінулі ў спакоі, хлопец, які прывык атрымліваць усё, што пажадае, і цяжка перажывае факт, што яго кінула дзяўчына, і хлопчык-вундэркінд, які не можа зразумець, што для яго больш важна, у адзіны вобраз не зліваюцца. Дзяўчына, якая перажывае смерць брата, не падобная да дзяўчыны, якая разумее, што перажыла прыдуманнае каханне. Ствараць розны антураж і розныя гісторыі пад адну і тую ж сюжэтную і эмацыянальную канву няпроста. Але адзінае, у чым аўтар паўтараецца, — гэта знешнія апісанні: характэрны выгляд мужчыны тут — высокі, плячысты з выразнымі бровамі, моцнай сківіцай і звычайкай «іграць желваками».

Зборнік «F43» чытаецца вельмі лёгка і зацягвае вельмі эфектыўна, але найлепш не брацца за яго ўвечары, асабліва людзям са схільнасцю да трывожнасці. Проза даволі рэдка можа насамрэч уздзейнічаць на свядомасць, але гэта той самы выпадак, калі можа. Прычым і надзвычай эфектыўна.

Дар'я СМІРНОВА

Віктар ШНІП

Балада Леаніда Шчамялёва (5.02.1923—14.01.2021)

Сыплецца снег — гэта белая фарба ад Бога, Сёння яе вельмі многа на белай зямлі, Дзе і твая стала крыжам у неба дарога І адляцелі твае па-над ёй жураўлі.

Ты не стушыў у майстэрні святло і нікому Ты не сказаў, што сыходзіш з зімы назусім. І, не забраўшы нічога, забраў сваю стому, Каб стала лёгка хаця б на хвіліначку ўсім

Тут, на зямлі, дзе карціны твае як малітвы І як прызнанні ў вялікай любові тваёй Да беларускіх палёў, дзе былі вечна бітвы, Дзе нам пісаліся вершы й карціны крывёй.

Сыплецца снег — гэта фарба святая ад Бога І па анёльскай па ёй, што ўміг стала зямной,

Пятро ЖАЎНЯРОВІЧ

Белы рай

За акном бацькоўскай хаты — снег бялуткі Снавівае лёгкай коўдрай стылы двор. Не спыняюцца сняжынкі, і ўжо суткі Дораць роднай Беларусі хараство.

А з дратоў звісаюць белыя прасціны, І штыкетнікі — у белых каптурках, І спадаюць ціха белыя лавіны З экзатычных кіпарысаў на кутках.

Вось «Фольксваген» — дык падобны да сумёта І на вочы ён насунуў капюшон, Сніць-мармыча, праганяючы маркоту: «Колькі ў Юзіі хопіць моцы на цыклон?»

За акном бацькоўскай хаты — белы вэлюм. Мо зіма нарэшце вернецца ў наш край, Каб насельнікі душой не загавелі Без магчымасці пабачыць белы рай.

Госця-завіруха

Цябе вітаем, госця-завіруха! Зіма, спяшайся, не праспі, ану! Хіба табе не астабрыдла слухаць У снежні дождж і згадаць пра вясну?

Злякнулася ў калматым футры з снегу, Пакратала няўцям адным крысом І ветру-валацугу да начлегу Дала наказ імчацца напралом

Ты ўжо няспешна ідзеш і не клічаш нікога, Бо ўжо і так мы ідзём, мы ідзём за табой.

І ўжо ў майстэрню тваю праз акно заглядае Зорка твая, што на небе ты намаляваў, І на карцінах тваіх белы свет ажывае, І праз снягі прарастае, як сонца, трава...

Балада Барыса Заборава (16.10.1935—20.01.2021)

Ты з’ехаў з Менска й Мінска назаўсёды У буржуазны і стары Парыж. З тваім ад’ездам не спыніліся заводы І зоркаю не стаў на Храме крыж.

Але на сцэжку, дзе шукаў натхненне, На пошук часам не хапала дня, Зляцеў кляновы першы ліст асенні І аніхто яго ўжо не падняў.

Ты ад’язджаў, як паміраў, і многіх Не ўбачыў аніколі больш. Яны Не правялі цябе ў тваю дарогу.

Да цягніка, нібыта да труны, Не падышлі, і ты без слёз паехаў. Ды горад родны ўсё ж не разлюбіў, Бо ты ў ім ведаў радасць, ічасца смеху, Віно з сябрамі ў тлумных парках піў.

Ты не адрокся ад людской Айчыны. Яна ў тваёй самоце на вякі. І з вечнасцю з’ядналіся карціны, Зляцелі ў срэбны пыл чарнавікі.

І дзень настаў, і ты Парыж пакінуў. Па небе басанож ідзеш дамоў, І топчаш воблакаў сівую гліну, І бачыш воблікі сваіх дзядоў...

Па ржышчы колкім і па сумнай пушчы, Па хмызняках і вулках гарадоў. А што яму? Нібы гарох палушчыць: Крануўся спрытна ўсіх сваіх ладоў.

Зіма тым часам крыссем узмахнула — І снег сыпнуў, завіраваў ваўчком, Узняты ветрам, па зямлі прыснулай Пачаў сцяліцца белым кажушком.

Цябе вітаем, госця-завіруха! Няхай хоць студзень зварухнуў зіму. Каляднай песняй мы адгонім скруху, Пад снежны рып скіруемся ў карчму.

У тваім акне — толькі цемень. Можа, спіш, а можа, няма. Позні вечар. Блуканне ценяў Па фасадзе.

Відаць, дарма Блізкі клён свае рукі-галіны Цягне шыбе пагладзіць ічаку, Ды пад ветрам штоміг, штохвіліны Чуцен шоргат па шкле. Пакуль Роспач нас абодвух агорне... Сіціхне клён, я прыспешу крок. Дрэва кроплі цалуюць спорна. Мяне ж, пэўна, цалуе... змрок.

Зорка

ты зорка яскравая самая каханая любая асвятляеш мой шлях уначы праз гушчар і ля стром без лагоднага промня твайго сустраў бы напэўна загубу я у прадоннях стагоддзяў гадоў і гадзін патануў бы у шторм

ты ратуеш мяне ад туману будзённасці жудасці і трымаеш мяне па-над прорвай гарот і бяды даеш моцы рукам за стырном на крутых віражах і на хуткасіях

Балада Міколы Калінковіча (15.01.1951—24.07.1990)

Ізноў бацькі прысніліся і вёска Цна. Ідзеш, як па зялёным моры, па траве. І жаўрукамі над табой звініць вясна, І голуб, ці пісьмо табе, ляціць-плыве

Высока так, што, не ўзляцеўшы, не дастаць, І ты ўзлятаеш, прачынаешся ізноў. А за акном спіць Ашхабад, вятры шумяць І зоры, нібы водбліскі чужых агнёў.

Да ўсходу сонца пішаеш пра бацькоўскі край, Які цяпер, як сонца, што заўжды з табой. І Луніначчыны зямля — твой вечны рай, Куды табе вярнуцца жніўнаю парой.

«Я вырас тут, і край мне гэты дарагі...» — Нібыта клятву паўтараеш і жывеш У тым, што напісаў... На поплаве стагі Стаяць як вежы. Ты ідзеш да родных веж,

З якіх глыбока бачыш тое, што было, І новы дзень, дзе ёсць краіна, для якой І ты таксама жывь, і нітаваў святло, Што сонцам хутка стала і жывой вадой.

Ізноў сябры прысніліся і вёска Цна. І птушкі ў небе ўсё лятуць і ўсё лятуць, Бо ведаюць, што ў Беларусі ўжо вясна, Іх там заўжды чакаюць, любяць, берагуць...

Балада Валянціны Гіруць-Русакевіч (18.10.1953—22.01.2021)

З табой заўсёды будуць Лоск, Валожын І шлях між імі восеньскі, прыгожы,

уздымаеш з каленяў мяне пасля ўдараў закрыўных пад дых

ты зорка яскравая самая адзіная вечная не стань раптам знічкай маёй і зямлі на бяду я веру што дыхаеш ішчасцем таму ты заўсёды бяспечная памкненні твае ўсе да веры надзеі любові вядуць

Наша мора

Мора напраўду існуе Белае: Безліч льдзін, і «бялькі», і мароз. Наша зямля, нібы мора, белая, Вольная, чыстая ў ішчырасці кроз.

Мора напраўду існуе Чырвонае: Столькі каралаў, спякота, пяскі. Наша зямля, нібы мора, чырвоная, Бо імат крыві праліла за вякі.

Мора напраўду існуе Чорнае, Можа, ад бур, неасціннасці хваль. Наша зямля, нібы мора, чорнаю Часта была праз захопніцкі ішквал.

Мора напраўду існуе Жоўтае: Плыткасць адсвечвае выгіны дна. Наша зямля, нібы мора, жоўтая, Як палавее ў палях збажына.

Наша зямля — ішаткалёрнае мора. Цэпра не ў змозе адолець яго. Ноччу густою расквеціцца зоры, Сонца змяце аднастайнасць снягоў.

Балада Зыгмунта Чаховіча

Ён быў ідэаліст і летуценнік, Але нязломны духам, пан паўстанец, Не здолелі і ў віленскіх засценках Яго схіліць да здрадніцкага стану.

І праз заступніцтва ўплывовага магната Пазбегнуў ён пятлі, каб на чужыне У душным рудніку і пад наглядам Трываць і ўпарта марыць аб радзіме.

Дзе навакол Паэзія зямная Для ўсіх жыве, што аж душа спявае. Сяброў ва ўсім ты вучыш бачыць сонца, Як у віры — святло, вясну ў палонцы На рэчцы, што цяпер яшчэ пад лёдам. Нас, землякоў, ніхто ніякім плотам Не раздзяліў, і нас не раздзяліць, І нам усім нашы любы край баліць... На замчышчы высокім сёння ў Лоску Ляжаць сумёты як разлівы воску. І замчышча, як свечка, што згарае, Але стагоддзі нашы асвятляе, І не знікае, бо ёсць Лоск, Валожын І люд наш мудры і заўжды прыгожы, Якому ты, што на душы, казала... І ты пайшла з жыцця, нібы з вакзала, Дзе ўсіх сваіх чакала, сустракала... І гэты снег, што нам імкне пад ногі, Не зямячэ сцяжыны і дарогі Ні да цябе, ні да твайго крыжа... Да Бога з вершамі ляціць душа...

Балада Валерыя Шкарубы (10.12.1957— 19.11.2020)

На беразе Бярэзіны сядзіш. І хочаш жыць, і хочаш маляваць. Плыве па рэчцы восеньская ціш, За спінаю ў тумане сенажаць. Каля цябе партфель вялікі твой. Што ў ім ляжыць? Не ведае ніхто. І ўжо не будзе ведаць. Над табой Праз хвілю сядзецца вятрыскаў сто І панясуць цябе ў анёльскі край, З якога мы прыходзім, каб пасля Туды вярнуцца і сказаць, што рай Быў на зямлі, і нашая зямля Найлепшая. І ты малюеш зноў Травінку ў снезе белым як святло, І ў ёй жыве бязмежная любоў Да гэтага, што ёсць і што было І будзе тут пад небам на зямлі, Дзе ты на беразе ракі сядзіш, Дзе па вадзе стагоддзі праплылі, А сёння там праплыў твой вечны крыж...

Вярнуўся ён у родныя мясіціны — Сярод суседзяў быў незразуметы. Пад пераіэнтты і людскія кпіны Збіраў старыя кнігі й дакументы.

Сваёй бібліятэкай — існым дзівам Ён ганарыўся, бо так верыў свята, Што прыйдзе час гісторыі праўдзівай І светач будзе беларускі ўзняты.

Узрадаваўся ён, калі аднойчы Прыйшоў на скарбы паглядзець хлапчына: Гартаў ён кнігі аж да самай ночы, Не ведаючы стомы і сначыну.

Былы паўстанец зразумеў: асіліў! Дарэмна ўсё, без следу, не прапала. ...Праз колькі год на родным небасхіле Зазяла зорка генію Купалы.

Балада Ігната Дамейкі

Усё далей ад берага Еўропа. Наперадзе — маришрут праз акіян. А для ліцвіна — ішляхціца, не хлопа — Мязя закрыта да сваіх палян.

Маёнтак бацькі — родная Мядзведка... Парос травою да яе ўжо ішлях. Паўстання ішыхты... Іх жывыя сведкі Раскіданыя па чужых зямлях.

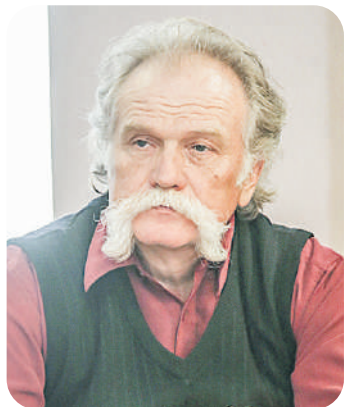
Адам Міцкевіч — сэрца філаматаў, Прызнаны геній з віленскіх муроў — Пазбегнуў дзівам пецярбургскіх кратаў. Парыж прывеціў імат каго з сяброў.

Калі камусьці трэба дапамога, Дык ён, Жэгота, да паслуг заўжды. Заняткі ў горнай школе да знямогі І пошук мінералаў і руды.

А вось і ліст з далёкага Какімба. Тры месяцы іспанскай. Карабель. Сумленна будзе працаваць, якім бы Ні стаўся дослед тых чужых зямель.

Праз колькі тыдняў ён прыедзе ў Чылі І зробіць так, каб там, між горных скал, Яго чылійцы родным палічылі За веды, праўду, трапяткі запал.

Браты, бывайце! Змагары за волю Паўсюль пакінуць знакаміты след І знойдуць моц бязведамнасць адолець, Каб Беларусь гучала на ўвесь свет.

Віктар ПРАЎДЗІН

Спакушэнне

Урывак з другой кнігі рамана «Нелюбімыя гінуць»

З трапа самалёта сышла высокая статная мілавідная жанчына, апранутая ў чорны строгі гарнітур. На галаве ў яе быў гэткага ж колеру капаляюшык з вуаллю, што прыкрываў толькі вочы, не па пагодзе схаваныя за бліскучымі прычмененымі акулярамі-хамелеонамі. У руках невялікая стыльная дамская сумачка і больш — аніякага багажу, што вельмі здзівіла не толькі пасажыраў, але і памежнікаў.

Мінск сустрэў Марту Маер зацяжым слотным дажджом і зусім не ліпеньскім пранізлівым ветрам, але маўклівая жанчына ў жалобнай строгай апрацы на непагадзь аніякай увагі не звяртала. Збоку здавалася, што яна ў сваёй гнятлівай халоднай трывозе зусім не адчувае ні дакучлівага ветру, ні змрочнага дажджу, ні іранічных людскіх позіркаў. На пытанні, што задавалі ў пунктах пропуску, адказвала каратка: «Так-так... Не-не...»

Як толькі прыгажуня ў чорным паказалася ў зале аэрапорта, да яе падбег добра складзены высокі і шыракаплечы мужчына гадоў сарака з парасонам у руках — па ўсім відаць — служба. Мітусліва прачыняючы перад ёй дзверы, ён вывёў гаспадыню на вуліцу, да прыпаркаванай непадалёк шыкоўнай машыны, адчыніў заднія дзверы, стрымана прапанаваў:

— Калі ласка, Любоў Мікалаеўна.

— Не Любоў Мікалаеўна, а фрау Марта, — не звяртаючы ўвагі, што дождж па-большаў, строга паправіла службу жанчына і незадаволенна дадала: — У Берліне — Люба, а тут — Марта... Фрау Марта Маер!.. Няўжо цяжка запомніць?

— Так точно! — па-вайсковому адказаў шыракаплечы і выстуніўся, быццам перад генералам, але ўбачыў злы агеньчык у вачах жанчыны, імгненна выправіў сваю прамашку: — Ёсць, называць у Беларусі на нямецкі лад!

— Эх, Ваня-Ваня! — незадаволенна ўздыхнула Марта і ўжо з машыны стомлена запыталася пра галоўнае: — Спадзяюся, астатняе, што загадвала, выканаў? Або цэлы тыдзень лындзі біў?

— Катэдж з пакаёўкай і поварам арандаваны каля Мінскага мора на нявызначаны тэрмін, — адрапартаваў служба і трохі цішэй няўпэўнена дадаў: — Усіх людзей, што ў вашым спіску, хоць і з цяжкасцю, але знайшоў.

— Стамілася я... — задаволенна ўсмінулася жанчына і паблагліва дадала: — Вязі ў той катэдж, можа, чым і здзівіш?

Марта Маер, яна ж Любоў Мікалаеўна Анікейчык, праз пятнаццаць гадоў вярталася на Радзіму. Вярталася не ў гасці, і зусім не настальгія павяла жанчыну ў дарогу. Яна прыляцела завяршыць ці хоць бы давесці да лагічнага канца важную і, на яе думку, высакародную справу. Што ні кажы, а мужава жыццёвая навука і пасля яго смерці пастаянна нагадвала пра сябе, а мяняць набытыя, цяпер ужо шляцкія, звычкі — не ў правілах фрау Марты.

Жывучы сярод немцаў, яна прывыкла даводзіць да лагічнага канца ўсё, за што бралася. «Нішто не павінна заставацца незавершаным!» — гэтае перакананне перарасло ў дэвіз, крэда жыццёвага існавання. Фрау Маер і былога расійскага дэсантніка ўзяла на працу з далёкім прыцэлам, і не толькі целаахоўнікам, а яшчэ як сышчыка, як шафёра і, зрэшты, як

адданага чалавека, што выканае любы загад.

Марта цешылася думкай: учынак яе не толькі рацыянальны, але і ашчадны. Яна прынцыпова адкідвала клопатную мулку думку, што былы дэсантнік хваравіта бударажыў радасныя і адначасова пакутлівыя ўспаміны з далёкага жыцця, напоўненага цяжкім існаваннем, фатальным каханнем і маўклівай абразлівай здрадай. Трымалася з ім афіцыйна, строга, не дапускала фамільярнасці, і прычына была: дэсантнік не толькі імем, але і выглядам нагадваў Івана Сераду.

Целаахоўнік і сапраўды быў гатовы на ўсё дзеля сваёй немкі з беларускай душой, бо яна выратавала яго сястру Кацярыну: бязвыплатна дала грошы на дарагую аперацыю. Адно кепска: не «сябраваў» Іван з нямецкай мовай, не давалася тая грамата, як ні стараўся.

Да пэўнага часу і адвакат Ёхан Шульц падазрона пазіраў на рускага, пабойваўся фізічна магутнага канкурэнта, а калі ўцяміў, што не зразумець «рускаму мядзведзю» нямецкага юрыдычнага права, уздыхнуў з палёгкай.

Зрэшты, Марта Маер і не збіралася адкрываць дэсантніку берлінскія сакрэты свайго жыцця. Гэтае поле бою даставалася Шульцу, і адвакат паспяхова спраўляўся з абавязкамі. Івану ж адводзілася, на яе думку, больш адказная справа: знайсці банду Быка. Праўда, пра гэта Іван яшчэ не ведаў, але імгненна зразумець, што, камандзіраваўшы яго ў Беларусь, зусім не сяброў шукае гаспадыня.

А што тычылася Івана Серады, то да былога каханага Марта, па яе перакананні, мела асабістыя і справядлівыя прэтэнзіі: ён стаў прычынай пакут. Было невыносна цяжка ўспамінаць страшныя падзеі тых часоў, калі яе прадавалі ў сексуальнае рабства, а яшчэ цяжэй з дня ў дзень у думках судзіць і на працягу доўгіх гадоў прыдумваць мудрагелісты пакаранні тым, хто некалі пошла зняважыў Любу Анікейчык.

Пюнтэр Маер, муж Марты, пайшоў з жыцця год таму, але яшчэ ў дзень яго пахавання ўдава вырашыла, што жалобу зніме толькі пасля таго, як будзе пакараны апошні хаўруснік з банды Быка.

Гаспадарлівая Эльза, з якой Марта зусім нядаўна падзялілася сваім ваяўнічым намерам, спрабавала пераканаць падапечную і цэлы тыдзень манатонна даводзіла, што ніхто і нішто не пагражае фрау Маер і, калі дасталася зайздросная спадчына, неразумна траціць грошы на помсту і пустыя даўнія разборкі. Але Марта цвёрда стаяла на сваім, бо менавіта цяпер, калі яна канчаткова ўступіла ў правы наследвання і можа распадацца нечуваным багаццем, няўцешныя думкі вырваліся на волю, і на гэты раз ніхто не мог пераканаць у адваротным. Для яе не існавала тэрміну даўнасці здзейсненага злачынства, пра які гаварыў адвакат, і грошы таксама не мелі аніякага значэння. Марта проста не магла больш жыць з учэпістымі бруднымі ўспамінамі, яна адчувала, што яе азлобленая душа супакоіцца толькі тады, калі ліхія людзі адкажуць за ўчынены здзек.

Канешне, Іван Серада ў хаўрус Быка не ўваходзіў, але ж ён, па яе разуменні, таксама заслугоўваў пакарання, бо менавіта з яго здрады пачаліся

непрывабнасці ў Любы Анікейчык. Зрэшты, былому каханаму фрау Марта даўно даравала юнацкія заляцанні і парушаную клятву вернасці, але з сабой нічога не магла зрабіць і ўсе гады пакутліва марыла аб сустрэчы. Ёй нясцерпна хацелася паглядзець Івану ў вочы і, галоўнае, сябе паказаць: маўляў, вось, глядзі якая я стала — прыгожая, багатая, незалежная! Вельмі хацелася, каб ён убачыў яе — і пашкадаваў, зразумеў ад каго адмовіўся!..

Ні ў салоне самалёта, ні ў мінскім аэрапорце нішто не ўзрушыла Любу, не ўскалыхнулася душа, сэрца не зайшлося радасцю ў прадчуванні сустрэчы з Радзімай. Усё адбывалася звычайна, проста і без эмоцый. І чым мог здзівіць аэрапорт, калі яны, сягонняшнія, у любой частцы свету амаль аднолькавыя? Хіба роднай мовай?.. Назвай?.. Але і ў гэтым дзіва не адбылося. Цяпер што ні рэйс, што ні аэрапорт — паўсюдна англійская мова. Апошнім часам часта гучыць руская мова, здараецца, пачуеш французскую і нават украінскую, і зусім зрэдку як экзатыка прагучыць беларускае слова... Але больш за ўсё у аэрапортах лапочуць па-кітайску. Дый Люба не гарэла жаданнем вярнуцца, бо дужа глыбока запалі ў душу мужавыя словы:

— Каб не разваліўся Савецкі Саюз і не кінуліся людзі ў свет па лепшую долю, я ніколі б не сустрэў сваю беларусачку!

— Не забывай: ты не мяне, ты рабыню для ўцехі купляў! — не прамінала падкузьміць мужа Люба, а ў самой бясільных слёзах ад чутага стаялі ў вачах, гэтак сорамна рабілася за сябе, дый за дзяржаву, што маладым не дала магчымасці на сваёй зямлі жыццё годнае ладзіць.

І ўсё ж, калі па імклівай магістралі яны ў лічаныя імгненні дамчалі да Кургана Славы і Люба ўбачыла велічны мемарыяльны комплекс з чатырма штыкамі, у яе ад нечаканага гонару за свайго дзеда Рыгора, які ў маі тысяча дзевяццот сорок пятага года пакінуў подпіс на фашысцкім Рэйхстагу, ажно дыханне перахапіла. Яна ўспомніла дзедаву салдацкую гімнасцёрку з мноствам узнагарод, якую ён бярог і апранаў толькі ў дзень Перамогі і, кожны раз праціраючы ордэн мяккай анучкай, з гонарам казаў:

— Чырвоную Зорку за Берлін атрымаў!

Люба ўсхвалявана глядзела на помнік і нечакана ўспомніла Івана Сераду.

У тое лета іх сёмы «Б» прывезлі на экскурсію да Кургана Славы, і яна першы раз у жыцці паднялася на амаль завоблачную вышыню. Люба доўга і зачаравана дзівілася на нерухомыя, месцамі мройлівыя далагляды, а калі зірнула ўгору, туды, дзе стромкія штыкі пікамі ўзляцелі ў чысцюткае неба, ў яе закружылася галава. Толькі Люба ўжо ўгледзела ў вышыні бледны поўны мясячык, што захраснуў між вострых штыкоў, і на тое кружэнне ўвагі не звярнула. Яна сачыла за месцамі і сцішна лічыла, хацела ведаць, колькі часу спатрэбіцца яму, каб пазбавіцца штыкавой пасткі... Добра памятала, што далічыла да дваццаці — і раптам штыкі скрануліся і сіганулі ў высокае неба, каб праз секунду разам з дзяўчынкай і халодным месцам закружыцца ў шалёным танцы.

У нейкі момант Люба адчула сябе ў самым цэнтры таго мітуслівага

віру-карагода, у вачах мільгалі рознакаляровыя агеньчыкі, яна хістанулася і, пэўна, упала б, каб хтосьці своечасова не падхапіў пад пахі. Праўда, каб утрымацца на нагах, сілы ў ратавальніка не хапіла, і, страціўшы раўнавагу, яны разам упалі на шырачэзную, амаль у мерны крок, гарачую ад спёкі прыступку. Люба прыжамлілася мякка, на хлопца, а ён толькі на хвілінку зморшчыўся, але выгляду не падаў, што балюча выцяўся спінай. Гэта і быў Іван Серада, і менавіта ў тую паездку Люба ўпершыню неяк па-новаму, з павагай, паглядзела на аднакласніка.

— Фрау Марта, колькі часу зойме наша камандзіроўка? — парушыў прыемны ўспамін вадзіцель і, не дачакаўшыся адказу, спешна дадаў: — Сястра Кацярына ў гасці запрашае... Зрэшты, можам разам у Смаленск махнуць... Во радасці будзе!

— Пасля пагасцюеш, — Люба з'едліва ўсмінулася, дадала: — Тое, што задумала, цяжка назваць камандзіроўкай, але гэтае слова мне падабаецца.

Іван хацеў перапытаць, ці зможа гаспадыня наведаць сястру, але, убачыўшы непрыступны твар, стрымаўся, ведаў: калі Марта не адказала адразу — чакай, некалі пра тое сама нагадае.

Імя сястры Івана нечакана ўскалыхнула памяць, і, што апошнім часам здавалася вельмі часта, Люба зноў згадала той вычварны відэаролік, у якім хаўрус Быка пятнаццаць гадоў таму распаўляўся з Кацяй, дзяўчынкай, з якой разам ехалі ў Нямеччыну. Менавіта ўбачаны здзек і пазбавіў Любу апошняй надзеі выслізнуць з лап банды, і яна ад безвыходнасці цалкам даверылася Эльзе, якая хоць і садзейнічала хаўрусу, але да яе ставілася прыхільна і заўсёды ўпотаікі ад Ганса старалася шчыра дапамагчы.

Тады аканомка штодня нашэптвала, што жыць з нелюбімым чалавекам пад бандыцкім прымусам, няхай сабе і ў якасці маладзіцы для ўцехі, не грэх, бо ў гэтай сітуацыі жанчына ратуе сваё жыццё. Маўляў, нацешыцца кліент і адпусціць, яшчэ і за маўчанне заплаціць. А калі дзяўчына заўпараціца і вытварыць нешта падобнае на тое, што зрабіла з сабой «ненармальная» Кацярына, то ёй, па строгай завядзенцы Быка, прамая дарога ў прастытуткі, у публічны дом, і добра, калі застанеца ў Нямеччыне.

Аканомка, быццам між іншым, не раз папярэджвала, што Бык, здаралася, аддаваў істэрычак хаўруснікам на ўцеху, а праз пару тыдняў няшчасная небарака, апоеная наркатычным зеллем, магла прагнуцца ў чорта на рагах, у якім-небудзь захаплым азіяцкім ці, што яшчэ горш, афрыканскім бардэлі...

І Люба здалася, пачала ва ўсім слухацца аканомку і нават падчас першай сустрэчы з будучым мужам (у той момант нават у думках не было стаць немцу жонкай) паставіла ўльтыматум: фрау Эльза павінна быць ёй памочніцай.

Пюнтэр з першага позірку ўпадабаў Любу, і не тады, калі на свае вочы ўбачыў, а адразу як дзяўчына пераступіла парог дома, нашпігаванага відэакамерамі. Маленькі капрыз прыгажуні быў багацею толькі ў радасць, тым больш што хітрая казашка з даўнімі нямецкімі каранямі ўжо служыла яму.

«Узлятала песня ўвысь, як мара,

Геаграфія пісьменніцкіх стасункаў, прадстаўленых у рубрыцы «Мерыдыяны лучнасці», шырокая: ад Балгарыі да Чувашскай Рэспублікі. Некаторыя з творцаў, чые вершы і прозу пераставарылі па-беларуску айчынныя літаратары, неаднаразова наведвалі міжнародныя кніжныя кірмашы ў Мінску, а магчыма, хтосьці з іх возьме ўдзел у падзеі і сёлета. Кантакты гэтыя вельмі істотныя для абодвух бакоў, бо прыносяць новыя павевы, даюць новыя тэмы. А ўвогуле ўзбагачаюць імі творчыя набыткі...

Джумагельды МУЛКІЕЎ

Часам мяне пытаюць, чаму я напісаў так шмат апавяданняў пад уражаннем ад паездак на цягніку, а пра ўражанні, якія атрымаў у час палёту на самалёце, — нічога. Сапраўды, нічога. Атрымліваецца, у час вучобы ў Літаратурным інстытуце, на працягу пяці гадоў, я карыстаўся толькі паслугамі цягнікоў. Гэта вельмі падобна на праўду, калі б не адзін выпадак...

Пра гэты выпадак і збіраюся раска-заць...

На першыя зімовыя канікулы я выра-шыў прыляцець самалётам. Пасля шасці месяцаў разлукі хацелася хутчэй трапіць дадому. Напрыканцы семестра пачаў турбавацца пра білет. З Масквы ў Аш-хабад два рэйсы: адзін прамы, другі — з пасадкай у абласныя цэнтры. Удалося купіць білет на рэйс з пасадкай.

Наступіў доўгачаканы дзень. Экза-мены здадзены. Наперадзе — зімовыя канікулы. Я ў аэрапорце. Ужо ў салоне самалёта. Знайшоў сваё месца і ўтуль-на ўладкаваўся. А самалёт ляцець не збіраецца. Разумею: гэта такое адчуван-не, што я вельмі спяшаюся. Азіраюся. Вельмі розны люд. Каго тут толькі няма. Маё месца каля ілюмінатара. Выходзіць, пашчасціла. Прышоў адзін з суседзяў, мужчына гадоў сарака, у скураной курт-цы, на галаве андатравая шапка. Новая, хутчэй за ўсё, тут, у Маскве і купляў. Сам уладкаваўся на адно крэсла, а на другое паклаў шапку. Шапка андатра-вая, канешне, варта павагі, але не ў та-кім жа аб'ёме...

Падышоў другі сусед. Першы прыбраў шапку з крэсла і паклаў на калена. Другі ўладкаваўся паміж намі. Узіраюся. Там, у нас, на поўдні, скура хіба што ў модзе, бо на ім таксама скураная куртка, але не такая, як у першага, а зусім друго-га пашыву. Такія кароткія, панашаныя курткі звычайна бываюць у лётчыкаў.

Я патрапіў у дзясятку, але пра гэта крыху пазней...

Усё ж такі ўзляцелі. І некай даволі хутка прыляцелі. Усяго каля трох гадзін былі ў паветры. Унізе праглядаўся той аблас-ны цэнтр, дзе мы павінны зрабіць пасад-ку і, высаджышы некалькіх, прыхапіўшы замест іх таксама некалькіх пасажыраў, якія купілі білет на гэты рэйс, адразу ля-цець у Ашхабад.

Самалёт хаця і рабіў выгляд, што бойка пайшоў на пасадку, не сеў, а ізноў падняўся вышэй у паветра. У сваю, зна-чыць, стыхію. У салоне не ўсе і не адра-зу заўважлі гэты вымушаны манеўр. Але некаторыя ўсё ж такі заўважлі. Сярод іх і мой сусед у куртцы лётчы-ка. Праз мяне кінуў кароткі позірк на ілюмінатар і замармытаў: «На другі за-ход пайшлі, відаць, шасі не апускаюць-ца...»

Ведаючы, што такое шасі, я жахліва заплюшчваю вочы. Ад страху перш-на-перш згадваюцца малітвы, гэтыя не-разумелыя арабскія словы, якія раней гадамі не мог вывучыць, а цяпер самі круцяцца на языку. Бачу, іншыя сядзяць спакойна, лыпаюць вачыма праз ілюмі-натар. Некаторыя жадаюць даведацца, чаму пасадка не адбылася. А я ўжо ведаю, але мне з таго не лягчэй. Я сястрычкам гасцінцы купіў. Штапельныя хусцінкі. Рубель восемдзесят кошт... У чамада-не... у багажным аддзяленні ляжаць... Як я хацеў іх парадаваць...

Самалёт, выпісаўшы круг над аблас-ным цэнтрам, пайшоў на другі заход. Але ж з пасадкай ізноў нешта не атрым-ліваецца, і ён ізноў падняўся ў паветра. Ізноў апісвае круг над горадам і ідзе на пасадку... Усім цела адчуваю, што сама-лёт пачынае трэсці. З чаго б? Можна быць, таму, што гэтым разам лётчык усур'ёз надумаў здзейсніць пасадку... супраць волі самалёта...

Коса пазіраю на суседа. Ён сядзіць, схопіўшыся за калені, і мармыча: «Газа заканчваецца... Лепей саджаць на бруха, чым каменем падаць на зямлю... Я ве-даю... усё ж такі... былі лётчык...»

Лепей бы гэтага суседа побач не было. Чаму ён сеў якраз са мной... Я ж не кож-ны дзень на самалётах лятаю.

На самалёце

Апавяданне

Чую пах дыму. Гарым ці што? Дзякуй Богу, не, гэта хтосьці ў пярэднім радзе, відаць, нервуючыся, закурыў цыгарэту. Сядзіць сабе і курыць. Як на вуліцы. На-суперак усім забаронам. Відаць, таксама былі лётчык... Таксама ведае, што шасі не апускаюцца. Курыць апошні раз, так бы мовіць... А калі апошні раз, усё даз-валяецца... няма забароны ні на што... Я дзесьці чытаў, што калі чалавек трап-ляе ў такое безвыходнае становішча, у першую чаргу хоча займацца сексам. Але мне чамусьці не хочацца... Можна, таму, што вакол адны толькі мужчыны і жанчыны сталага ўзросту.

А вось з'явілася і яна — сцюардэса. Маладая, сімпатычная... Але мне ўсё адно не хочацца... Можна, таму што яна на службе... Яна робіць абвестку, што самалёт пайшоў на пасадку. А я і лёт-чык, які сядзіць побач, і той, які паліць у салоне, нягледзячы на забарону, даўно ведаем, што мы ўжо трэці раз ідзем на пасадку...

Яна, гэта значыць сцюардэса, просіць, каб усе сядзелі на сваіх месцах, галовы на ўсялякі выпадак хавалі паміж каленняў. Відаць, не хоча, каб у салоне пачалася паніка, таму гаворыць, што пасадка не зусім звычайная... А сама бялейшая за паперу, рукі дрыжаць... Перад маімі ва-чыма маці і малодшая сястра. Яна ў шот-стым ці сёмым класе вучыцца. Вельмі ўзрадавалася, калі я пасля службы з Аф-гана вярнуўся жывы і здаровы. Гэта было два гады таму, восенню. Зараз зіма...

...Штуршок. Я сказаў бы, вельмі моц-ны штуршок. Самалёт падскочыў на не-калькі дзясяткаў метраў. Калі б я не пры-шпіліўся рэменем бяспекі, пераліцеў бы праз крэслы, што перада мной, мо нават да самых пярэдніх дзвярэй...

Штуршок. Вельмі моцны штуршок... Усе рэчы, якія мы так старанна запіхвалі на верхнія паліцы, пасыпаліся, як пера-спелыя яблыкі ў садзе. У нейкі момант салон пераўтварыўся ў салон універмага. Чаго тут толькі няма: сумкі, парасоны, імартныя плашчы, некалькі мужчын-скіх шапак, некаторыя з іх вельмі дарагія, калі не памыляюся, з нутры...

Яшчэ слабы штуршок, і чуцен скрыгат металу, які прылізвае халодную паверхню

бетону. Доўгі металічны скрыгат, такі, як быццам сыходзіў не з-пад бруха сама-лёта, а з глыбінь маёй слыхавой ракаві-ны і, праходзячы праз шкло ілюмінатара, сцэлецца на халодны вячэрні бетон уз-лётна-пасадачнай паласы.

Ідзе нейкі незразумелы зваротны эффект.

Самалёт спыніўся. Цёмна. Ніякіх ру-хаў. На імгненне ўсё застыла. Зваротны эффект працягваецца, але цяпер не ў ву-шах, а ў душы кожнага. Здаецца, што ты — гэта і не ты... Здаецца, што замест цябе на крэсле самалёта... дзіця... дзіця ў пляюшках. Яно хоча плакаць і вяр-таць усім пра сваё нараджэнне на свет. Але не можа, бо зараз у салоне самалёта табу на ўсе гукі. У самалёце цішыня. Уся-ленская цішыня. Гэта падобна на сусвет-ны патап...

Цярпі, малютка, хутка заплачаш... цяргі...

І цішыня выбухова прарываецца пад націскам душэўных памкненняў паса-жыраў... Хто плача, хто смяецца, хто крычыць, а хто — сядзіць і маўчыць... перабіраючы ў думках усё, што адбыло-ся на працягу апошняй хвіліны жыцця... І малеча знікла з майго крэсла, тут ізноў сяджу я, і таксама маўчу...

Праз ілюмінатар бачу правы бок на-паўразбітага самалёта. Замест крыла тырчыць абломак...

Чырвоныя пажарныя машыны ўжо аб-ступілі самалёт з усіх бакоў. Дзякуй Богу, пажару няма. Прыгадваю словы суседа: «Газа заканчваецца...» Паварочваюся да яго, ён да гэтага часу сядзіць моўчкі, аб-хапіўшы галаву каленнямі. Нас хутка эва-куюць. Таропкімі крокамі адыходжу ад самалёта. Не абарочваюся. Не хаце-лася б бачыць яго разарванае бруха. Там цяпер няма багажнага аддзялення, няма майго чамадана... няма штапельных хус-цінак — гасцінцаў для сястрычак... ру-бель восемдзесят кожная...

Але на імгненне я застаўся, пераўт-варыўшыся ў малое дзіця ў пляюшках, і пасля ў адно імгненне вярнуўся ў стан дарослага... У вельмі дарослага... амаль у старога чалавека...

З туркменскай.
Пераклад Алеся КАРЛЮКЕВІЧА

Валеры ТУРГАЙ

Раптоўна войны ўспыхваюць цяпер, на тое без усякае прычыны. Уладу ўзяць у многіх ёсць намер — пачуць рукою моц яе лаячыны!

Разумнікам ды смелым выглядай!
І маладыя аб адным гамоняць:
ім будучыню светлую падай! —
І не, не заўтра, менавіта сёння!

І кожны прagne самым вольным быць,
узнесіцца куды вышэй за Бога,
і дзень пры дні ў раскошы ўсцешна жыць,
не з мазаля свайго — за кошт другога.

Сверб гэты ўмее скарыстаць і той,
хто вынасіў даўно каварства планы,
хто сквапнаю драпежнаю рукою
сарваць імкнецца ўдачы плод жаданы.

Ён хоча стаць Сусвету ўладаром!
Ён хоча ўміг расправіцца з Зямлёю!..
Ён хоча, каб сусветны грывнуў гром,
каб свет укрывіўся цемраю густою.

Разумным стань урэшце, чалавек!
Зямля не хоча век быць полем бою,
хаваць забітых, стогны чуць калек, —
убач жывое Сонца над сабою!

Прышоў ты будаваць,
не руйнаваць,
і здзейсніць заповітныя ўсе мары.
Не дай сабе падобных забіваць,
не знішчы свет у ядзерным каішмары!

А ліхадзеі ўсё ж трымаць адказ
перад Жывым Жыццём
аднойчы будуць.
Наступіць іх паўсюдна скону час,
пра іх калісьці на Зямлі забудуць.

Разумным стань урэшце, чалавек!
Не паддавайся зваблівому зману!
Павінен радасць несці ты, не здзек,
і светламу жыццю аддаць пашану.

07.10.2020

Каспію

Гнеўны Каспій, вось ён, — я!
Нораў твой знаёмы мне!

Томіцца душа твая,
патанае ў сінізне!
З лёту хваля — нічыя —
па ўзбярэжжы паласне!
Гнеўны Каспій, вось ён, — я!
Нораў твой знаёмы мне!

Ціхі Каспій, вось ён, — я!
Нораў твой знаёмы мне!
Шэпчаіш, як душа мая,
аб чувашскай старане!
Мы з табой — адна сям'я,
роднасць свету ахіне!
Ціхі Каспій, вось ён, — я!
Нораў твой знаёмы мне!

Гнеўны Каспій, вось ён, — я!
Нораў твой знаёмы мне!
Ціхі Каспій, вось ён, — я!
Нораў твой знаёмы мне!

16.09.2019

З чувашскай.
Пераклад Міколы МЯТЛІЦКАГА

на памежжы мора і зямлі...»

Хрыста ФОЦЕЎ

Песня цымбаліста

Казіно тулілася да мора,
і сюды, нібы з марскога дна,
маракі заходзілі ў гуморы
выпіць шклянку церкага віна.
Гаманлівай хваляй забягалі,
каб прысесці побач, рыбакі.
Да мужчын дзяўчаткі падляталі
у сукенках, нібы матылькі,
з добрымі вачыма — як прадвесне,
і з рукамі — да спакус наўсхрыст...
Сустракаў усіх бадзёрай песняй
добры і вясёлы цымбаліст.

Узлятала песня ўвось як мара,
на памежжы мора і зямлі.
І святлелі нават тыя твары,
што нядаўна змрочнымі былі.
У крыху скамечаных сукенках
і дзяўчаткі (ёсць каго абняць!)
выглядалі так, нібы паненкі,
як зірнеш — у золаце зіхцяць.
Самая, здаецца, непрыкмета
думала, ледзь не крычала ўслых:
«Цымбаліст іграе для мяне так!»

Цымбаліст іграў для ўсіх.

На самай строме буйнай маладосці
і я прыгожы быў — о то ж дзівак:
кахаў цябе з такой шалёнай млосцю,
што і дасюль не ўцямлю, выжыў як.
Быў малады —

аж млеў ад страсці звыклай
над голасам тваіх начных трывог.
Які ж, аднак, у тым мой грэх вялікі,
што ад журбы ўспамін свой не збярог.
Зноў маладосць я сню скрозь час
замглены —
хіба тады і шчасце толькі меў.
Цябе кахаў так полымна-шалёна!
Шкада, што жыць застаўся —

не згарэў.
З балгарскай.
Пераклад Анатоля ЗЭКАВА

Віслава ШЫМБОРСКА

Дзве малпы Брэйгеля

Такі ў мяне вялікі экзаменацыйны сон:
сядзяць ля акна дзве малпы,
скуптыя ланцугом,
за акном пырхае неба,
плёскае мора.

Здаю гісторыю людзей.
Збіваюся,
хапаюся за саломінку.
Насмешліва слухае тая,
што з мяне не зводзіць вачэй,

другая быццам прыснула —
а калі на пытанне адказу няма,
робіць падказку,
бразнуўшы ланцугом
як мага цішэй і танчэй.

Буфанада

Перш міне каханне наша,
потым сто гадоў і дзвесце,
потым зноў
мы будзем разам,
і фіглярка з фігляраром,
пестуны глядацкай залы,
у тэатры нас сыграюць.

Буф — і оперка ў дадатак,
трошкі танцаў, многа смеху,
трапнае бытапісанне,
гром авацый.

Будзеш ты такім забаўным
на падмостках — гэта рэўнасьць,
гэты гальштук.

Закруціліся шалёна
сэрца, галава, карона,
сэрца — здрадлівая рэч,
з галавы — карона прэч.

А наперадзе — сустрэчы,
расставанні, рогат нечы,
сямірэчча, сямігор'е
закранём у балбатнечы.
І нібы недастаткова
тых, што ёсць,
параз і бедаў,
словамі нас дабіваюць.

Мы паклонімся нарэшце
і завершым буфанаду.
Гледачы сыходзяць спаць,
насмаяўшыся да ўпаду.

Жыць ім доўга і шчасліва,
прыручаць сваё каханне,
тыгра з рук сваіх карміць.

З намі ж нешта ўсё не тое,
з намі ж — каўпакі-бразготкі,
прабірае нас іх бразгат
да дрыготкі.

Пераклад з польскай
Ганны ЯНКУТЫ

Анатоль СТЭРН

Першы грэх

Ева перад новым,
Ева ў аняменні,
кажа жэстам,
кажа крокам —
прагне пераўтварэння.

Ева з белым тварам —
змей сцёк срэбрам.
Ева з белым тварам —
хмарка ззяе з неба.

Ева перад новым,
Ева ў аняменні,
вусны — плакат чырвоны,
рукі замест адзення.

Ева перад новым —
змей цэлюлозны сцёк,
змей плямаскуры.

Ева ў аняменні —
крыльцамі ў жылы б'е матылёк.

Ева з белым тварам —
аб'ектыў вока ззяў
з-пад дыяфрагмы веек.

Ева з'ела яблык,
Ева з'ела спелае слова,
бо без паўнаты пачуццяў шалее.

Бяскрэс,
бяскрэс —
гэткай жадала асалоды,
прагла глыбінь асалоды,
прагла спакемець асалоду —
бяскрэс пачуццёвы,
без досыту існасна,
непакой пачуццёвы,
што пяць асноўных пачуццяў
жарэ як змей дзяцей уласных —
ён з нас змыў немую мову.

Бяскрэс —
думкі поўнасьць,
ртутны шарык няўлоўны,
бяскрэс,
усчувае больш нас,
чым пяць пачуццяў асноўных.
Ева — матуля, імя якой звесна —
але ж мы не спазналі яе прыроду.
Сексус — наш бацька,
што прагне бяскрэсу —
думка — ці ж не асалода?

Ева з тварам белым,
Ева яблык з'ела.

Менавіта такі быў пачатак, —
я памятаю —
пачатак быў такі,
Адаме.

Пераклад з польскай Інесы КУР'ЯН

Бранка ЧОПІЧ

Вечны дазор

Зірні! Слуп памежны вунь,
быццам маяк той.
І ў змроку там пільная варта стаіць.
Даждзжы яе мочаць, пранізвае вецер,
а часам завая ўсю ноч ледзяніць,
Але не байца ўсяго наша варта,
нібы валун-камень стаіць
там упарта.

Часамі над ім мігіяць ветліва зоры,
бы хочуць байцу нагадаць родны край,
ці вабіць вясна, запрасіўшы на танец,
і квеценню сыпле чаромхавы май,
ды варта і тут не здаецца, трывае,
пад пільным наглядам граніцу трымае.

А часта бывае: з суседняга боку
на варту са стрэльбы грукоча агонь,
і хоць над ім зерне металу спявае,
байца ж не спужаць,
не застрашыць яго!
Дарэмна чужынцы палохаюць зброяй,
калі не баяцца іх нашы героі.

А здарыцца, куля ў дзорнага трапіць,
на дол маладая ўпадзе галава, —
зямелька свая як дзіцятка прытуліць,
геройскай крывёй прарасце там трава.
І помніць заўжды будзе слаўнага сына
і родная маці, і маці-айчына.

Боснія

Наша Боснія, ты —
зямля, поўная цудаў,
край шумлівых лясоў, ззянне рэк і азёр.
У аздобе муроў усіх дзівяць усюды
і твая даўніна, і краса тваіх гор.
Ты — той край, што здзіўляе,
нібы чарадзеі,
праз які за русалкамі гоніцца змей.

Урачыста маўчаць, сіль падвысіўшы,
горы,
а на сцежках таемных,
дзе ціш ды спакой,
мядзведзь тупае чуйна, бы ён у дазоры,
і гукае сава глуха ў цемры начной.
На пагорках, здаецца ўсё,
здані збіраюцца
і русалкі танцуюць пад поўняй
да раніцы.

Дух шахцёрскі, ён — сіла такая,
пры парадзе, з кайлом, з ліхтаром,
б'е ў крышталь, камяні разбівае,
пад зямлёю жалеза шукае
І свідруе і ноччу, і днём.
Як баснійцы, шчыруе, не тужыць,
ля гарачых крыніц робу сушыць.

У гары быццам ртуць кожны камень
і па ёй вада льецца вякамі.
Што ні кропля — як бісер, гарыць,
а ў калодзежы срэбрана ззяе.
Ручай з каменя строма спадае
і ўжо як вадаспад ён вірыць.
І нарэшце — глядзі! — рака ўеіцца,
Плынь імклівая ў ёй гулка б'ецца...

Наша Боснія — край найцудоўны,
Ці ёсць недзе яшчэ табе роўны?
З сербскай.
Пераклад Міколы ЧАРНЯЎСКАГА

Галіна КІРПА

На сходнях неба

Я кніжку неба
чытала
ўпрыцемках —
пры цёплай лампацы сэрца,
якое ўзносила святло да столі,
пераводзіла ў высокае неба,
на сходнях якога ўселася
малое дзяўчо
і малявала слова л ю б о ў.
А слова ўздымалася,
фальшы цуралася,
зыркасю напаўнялася,
у малітву ўкладалася.
Я кніжку неба чытала,
вышэй і вышэй пераступала —
аж да тое малечы,
якое на ўсходнях уселася
і малявала слова л ю б о ў.
Пачувалася мне,
што змагу дакрануцца да Неба
і там, каб ніхто не ўбачыў,
Божым дзецям — анёлам —
выцалую слязу.
Я ногі збіла...
Душу стаміла...
Ды плынь свяціла...
Мяне скарыла —
дзіця на сходнях,
сляза на крылах.

Пераклад з украінскай
Сяргея ПАНІЗЬНІКА

Галоўны крытык для мастака

На мінулым тыдні Нацыянальны мастацкі музей Беларусі парадаваў адразу двума буйнымі і непадобнымі адзін да аднаго праектамі. Гэта выстаўкі «Лёс мастака» Міхася Філіповіча і «Надпіс на адвароце» Алега Прусава. Яны жылі ў розныя эпохі, працавалі ў розных кірунках, светапогляд творцаў вельмі адрозніваецца, але, несумненна, выклікае цікавасць.

Міхась Філіповіч. Як можа выглядаць натхненне...

У дзвюх сярэдніх залах першага паверха асноўнага корпуса працуе выстаўка твораў жывапісца, графіка, этнографа Міхася Філіповіча, прысвечаная 125-годдзю з дня нараджэння майстра. Экспазіцыя ўтрымлівае каля 150 твораў жывапісу, графікі, скульптуры з мінскіх музеяў і прыватных збораў, фотаздымкі і выданні.

Міхась Мацвеевіч Філіповіч — найярчэйшы, своеасаблівы і нацыянальны, выключна пладавіты, шмат у чым унікальны беларускі мастак, асноўны перыяд творчасці якога прыпаў на 1920-я — першую палову 1930-х гадоў. Дзясяткі работ майстра ў розных музеях — малая частка створанага ім, адзначаюць арганізатары выстаўкі, але для беларускага мастака тых часоў спадчына яго захавалася на рэдкасць поўна і разнапланавая, што дазваляе непасрэдна бачыць развіццё і перыпетыі складанага, як ва ўсіх у той час, творчага лёсу.

Ураджэнец Мінска, Міхась Філіповіч стаў сіратой з ранняга дзяцінства. Ён знайшоў другі дом у сям’і свайго дзядзькі-каваля Фадзея Гурскага. Вучыўся ў мінскім рэальным вучылішчы, якое было падчас Першай сусветнай вайны эвакуіравана ў Яраслаўль. Першымі настаўнікамі малявання сталі К. Ермакоў і Д. Полазаў. Потым вучоба ў Маскве — у прыватнай студыі А. Хатулёва, у Свабодных мастацкіх майстэрнях (пазней ВМАТЭМАЙС) у К. Каровіна. Тады галечка не дазволіла атрымаць адукацыю, і ў 1921 годзе юнак вяртаецца ў Мінск, дзе распачынае вельмі актыўную творчую, выставачную, музейную дзейнасць. У той час ён — загадчык мастацкага аддзела БДМ (Беларускі дзяржаўны музей). У 1925—1930 гадах атрымалася працягнуць навучанне ў ВМАТЭМАСе / ВМАТЭІНе. Так паміж Мінскам і Масквой і праходзіла ўсё яго жыццё. Нават сухі пералік далёка не ўсіх біяграфічных звестак (а шлях

Дарэчы, паказаны ў экспазіцыі і творы іншых аўтараў, звязаных з лёсам Міхася Філіповіча. Скульптар Меер Айзенштат у 1939 годзе стварыў бюст мастака, які прадстаўлены на выстаўцы нараўне з творам «Севастопаль. Парад войск» (1910-я гг.) Канстанціна Каровіна, педагога Філіповіча. Сярод экспанатаў — партрэт мастака — карціна Міхаіла Станюты, напісаная ў 1925 годзе. Між тым свой расповед пра творцу пакінула Стэфанія Станюта: «Ён выглядаў значна старэйшым, чым быў на самай справе <...>, быццам даўно ўжо махнуў рукою на ўсё і на сябе самога. І раптам — як зусім іншы чалавек перад табой: ён пачынаў працаваць. <...> Вочы жывыя, маладыя, позірк пранізлівы, цэпкі, а рухі лёгкія, быстрыя! <...> Ён рабіў проста прыгожым. Калі б хто мяне запытаў, як можа выглядаць натхненне, я, напэўна, адразу б убачыла ў памяці Міхаіла Філіповіча за работай...»

Выстаўка, прысвечаная Міхасю Філіповічу, будзе працаваць да 4 красавіка.

Алег Прусаў. Паміж дэкаратывізмам і валёрным жывапісам

Імя Алега Прусава назаўсёды ўпісана ў гісторыю беларускага мастацтва. Але, на жаль, яго творчасць большасцю невядома, і нават даследчыкі жывапісу і графікі канца ХХ стагоддзя надаюць гэтай постаці не так шмат увагі... Рэтраспектыўная выстаўка работ Алега Прусава «Надпіс на адвароце» дае магчымасць правесці ўласнае даследаванне і зрабіць свае высновы аб тым, што сабой уяўляла асоба мастака, які за 26 пражытых гадоў паспеў паспрабаваць свае сілы не толькі ў жывапісе і графіцы, але і ў прозе і паэзіі.

На выстаўцы ў храналагічным парадку прадстаўлена каля 100 твораў мастака, якія ілюструюць паэтапнае развіццё яго творчасці, з калекцый сям’і Прусава, а таксама Аксаны Сідарэнкі і Музея Марка Шагала ў Віцебску. Экспазіцыя таксама ўключае літаратурную і архіўную часткі. Так, прадстаўлены зборнік вершаў, запісная кніжка, гульніўныя карткі-фанты, сувенірныя гульніўныя карты і г. д. Вядома, дакрануцца да гэтых прадметаў нельга, але іх змест дэманструецца на відэа.

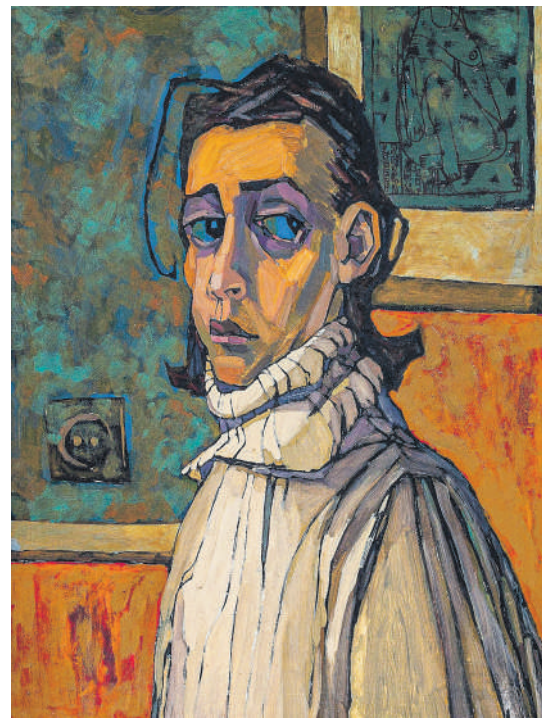
— На жаль, Алег Прусаў пражыў кароткае, але, я лічу, насычанае жыццё. Ён пакінуў пасля сябе спадчыну, якую мы да канца яшчэ так і не асэнсавалі. Безумоўна, гэты праект для нас важны яшчэ і таму, што мы павінны адкрываць імёны таленавітых беларускіх мастакоў, шанаваць іх на выстаўках, у каталогах, альбомах. Менавіта для гэтага арганізоўваюцца такія экспазіцыі, пішуцца кнігі і артыкулы нашымі мастакамі і мастацтвазнаўцамі, — адзначаў падчас адкрыцця выстаўкі генеральны дырэктар Нацыянальнага мастацкага музея Уладзімір Пракапцоў.

Алег Прусаў скончыў Мінскае мастацкае вучылішча імя А. Глебава (1990), вучыўся ў Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў (1990—1993). Выстаўкі яго твораў у складзе групы UBICUS у канцы 1980-х — сярэдзіне 1990-х літаральна ўзарвалі зусім не інертную ў тых гады мастацкую прастору Віцебска, пісаў у свой час мастацтвазнавец і жывапісец Міхаіл Цыбульскі. Пры жыцці Алега Прусава творчым саюзам UBICUS за няпоўныя 6 гадоў было праведзена 13 выставак у Мінску, Полацку, Віцебску, Наваполацку, Маскве, а таксама ў Дордрэхце (Нідэрланды). Апошні праект пад назвай «Месяц Ай» так і не адбыўся з-за смерці мастака. UBICUS стаў плёнам супрацоўніцтва двух даволі розных па складзе характарах, вобразным мысленні творцаў. Мастакі прызнаваліся, што даволі часта не проста спрачаюцца, але сварацца, абмяркоўваючы творы. Магчыма, сэнс існавання дуэта быў у сяброўстве і шчырасці.

— Мы вучыліся разам, — падзяліўся ўспамінамі намеснік старшын па творчых і агульных пытаннях Беларускага саюза мастакоў Андрэй Басальга. — Мастацкае вучылішча стала для нас стартавым трамплінам у творчым жыцці. Падчас вучобы не бачылі адзін у адным мастакоў, мы жылі вялікай сям’ёй, падарожнічалі па выстаўках, размаўлялі пра мастацтва. Кожны выбудоўваў сваё жыццё. Яно ўсё для нас было наперадзе, і мы не спыняліся жыць як мастакі. Але ў Алега Прусава ўсе гэтыя планы былі актуальнымі ўжо тады. Той час быў складаным, але пры гэтым пладавітым на мастацтва. Гэта быў пералом эпох: новыя думкі, новыя погляды на мастацтва. Калі мы толькі яшчэ фарміраваліся, Алег Прусаў ужо меў сваё пэўнае мастацкае ўспрымання гэтага свету, і ў пачатку 1990-х гадоў ён быў ужо цалкам сфарміраваным мастаком. Толькі цяпер мы можам годна ацаніць яго, толькі цяпер прыйшло разуменне, што гэта залаты фонд мастацтва, які застаецца назаўсёды. Галоўны крытык для мастака — час. І ён зрабіў гэты адбор. Сёння можна з упэўненасцю сказаць, што гэта той творца, які будзе ўплываць на мастацтва Беларусі, а можа, і ўсяго свету.

У работах Алега Прусава няма ідэальных ліній і персанажаў, што нагадвае творы сюррэалістаў. Не знайсці

ў іх нечага лішняга ці непрадуманнага, каштоўнасць мае кожны штрих. Прытым не заўважана імкнення да адлюстравання знешняга падабенства, гэта хутчэй прага надаць глыбіню ўнутраным якасцям таго ці іншага вобраза. Так, фізічныя прадметы нахшталт крэсла, абутку ці нажніц нагадваюць хутчэй партрэты, чым перадачу знаёмых абрысаў (работы «Трэцяя крыніца святла» 1991; «Жоўты нацюрморт», 1993; «Партрэт невядомага», 1991; «Безыменнае (вар’яцкае) крэсла», 1993).

Алег Прусаў «Аўтапартрэт з чужымі вачыма», 1994 г.

Мастака цікавіла гульня з глядачом. Работы ўспрымаюцца даволі няпроста, і вельмі складана асэнсавальны, ці зразумеў ты неабходнасць прысутнасці таго ці іншага вобраза, ці счытаў тыя знакі і сімвалы, якія аўтар не сумненна закладаў у твор. Алег Прусаў заклікаў не прыверваць да сваіх твораў штодзённае адзенне явы — гэта асобны свет, казка, выдумка. Рэчы на карцінах сапраўды пазбаўлены ўтылітарнасці, напоўнены новым зместам, бо аўтар ствараў сваю «азбуку», шукаў адметную мову. «Іду па нітцы паміж усходнім сімвалізмам і заходняй «выяўленчасцю», паміж дэкаратывізмам і валёрным жывапісам, паміж манахроміяй і шматколернасцю, паміж рэалізмам і беспрадметным мастацтвам. Іду, злучаючы іх ідэі, але не рэстаўрыруючы іх сутнасць. Іду ці стараюся ісці. Гэта мой шлях, мая казка, мой спосаб выжыць», — пісаў Алег Прусаў.

У большасці работ пануе змрочнае асвятленне, адчуваецца атмосфера вечара і часам ночы, таму карычневы колер і яго адценні адыгралі важную ролю. Увогуле ж лаканічнасць, мінімалізм, плоская прастора, некатрае скажэнне перспектывы, выразнасць аб’ектаў і твараў — асноўныя, хоць і не паўсюдныя характарыстыкі творчасці аўтара. У перадачы пачуццяў і настрою праз мінімальную колькасць сімвалаў (хоць назвы твораў Алега Прусава маюць выключнае значэнне і часам цалкам змяняюць магчымае разуменне таго ці іншага твора) счытаецца стыль мастака. Тут і адчуванне холаду («Кат і ахвяра», 1996), і пачуццё цеплыні («Мужчына і жанчына. Ён і яна», 1995), і разуменне персанажаў (работы з серыі «П’яніцы»), і, магчыма, павярхоўнае знаёмства з самім Алегам Прусавым («Аўтапартрэт з чужым тварам», 1990; «Аўтапартрэт з чужымі вачыма», 1994; «Чалавек без часу», 1995). На апошняй адлюстраваны хлопец, падобны да аўтара, на фоне вялікага гадзінніка. Стрэлак не відаць, іх быццам і няма, а замест гэтага — пастава героя, сумнага, задумнага, пакорлівага...

Нягледзячы на слепату, што прагрэсіравала, мастак працягваў працаваць да апошніх дзён свайго жыцця. Ён стварыў каля 200 жывапісных і графічных работ, былі выдадзены два зборнікі вершаў. У 1991 годзе творца стаў лаўрэатам выстаўкі-конкурсу «Работа года» (Віцебск), а ў 1992-м — дыпламантам конкурсу «Найлепшая работа года — 91» (Дзяржаўная Траццякоўская галерэя). У Віцебску на вуліцы Чайкоўскага, у Цэнтры рамёстваў і мастацтваў «Дзвіна», стаіць створаная мастаком і скульптарам Сяргеем Сотнікавым манументальна-дэкаратыўная скульптура «Анёл», прысвечаная Алегу Прусава. Работы мастака знаходзяцца ў прыватных калекцыях, галерэях і музеях Беларусі, Расіі, Даніі, Швецыі, Германіі, Нідэрландаў, але большая частка захоўваецца ў сям’і Прусаваў. Дарэчы, не вельмі частая з’ява: з графікай і жывапісам, а таксама біяграфіяй, вершамі, апавяданнямі і прыпавесцямі творцы можна пазнаёміцца на мемарыяльным сайце.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Міхась Філіповіч «Карагод Ляльнік», паміж 1921—1922 гг.

мастака не вельмі вивучаны) сведчыць пра складаны лёс, у тым ліку творчы, калі, напрыклад, у пачатку 1930-х ён быў абвінавачаны тутэйшай крытыкай у адрыве ад «новай сацыялістычнай рэчаіснасці».

Творца — адзін з першых беларускіх савецкіх мастакоў, хто звярнуўся да адлюстравання ў жывапісе фальклорных сюжэтаў, падзей беларускай гісторыі; аўтар аформленых у 10 альбомаў замалёвак беларускага народнага мастацтва, якія былі зроблены падчас этнаграфічных экспедыцый, у першую чаргу па Случчыне і Бабруйшчыне. Як адзначаюць даследчыкі, колеравы строй народных арнаметаў аказаў значны ўплыў на фарміраванне жывапіснай манеры мастака. Міхась Філіповіч скарыстоўваў розныя стылі і кірункі ў сваёй творчасці, актыўна працаваў. Толькі для нацыянальнага мастацтва самымі значнымі сталі тыя работы, якія былі створаны на пачатку творчага шляху. У іх ліку — «На Купалле», «Казачны сюжэт», «Карагод», «Духаў манастыр», «Бітва на Нямізе», «Жанчына ў намітцы», «Стары пастух з трубой», «Народнае гуляння» ды іншыя.

У гісторыю беларускага жывапісу Філіповіч увайшоў перш-наперш фігуратыўнымі кампазіцыямі і некаторымі партрэтамі, сярод якіх — манументальнае палатно «Стары беларус з люлькай», вобраз гордага і мудрага чалавека: насупленыя бровы, пранізлівы позірк, белая сарочка пад бардовай безрукаўкай, невялікая магерка, з-пад якой выбіваюцца сівыя валасы, рука з люлькай.

Што зашыфравана ў моўным кодзе?

Хтосьці чуе беларускую мову з самага дзяцінства. Нехта ўпершыню сутыкаецца з ёй, прыехаўшы да бабулі ў вёску, а іншыя — пачуўшы незразумелыя словы ад сяброў у двары. Шыльды на крамах, аб'явы ў грамадскім транспарце, кнігі (калі не ў дамашній бібліятэцы, то, прынамсі ў гарадской і на паліцах кнігарань)... І, вядома, на ўроках у школе. Нават калі беларуская мова не гучыць у сям'і, рана ці позна яна пачынае прасочвацца ў жыццё і ўваходзіць у яго сталымі асацыяцыямі і назвамі, выпадковымі словамі, асаблівасцямі вымаўлення. А для кагосьці становіцца асноўнай мовай камунікацыі, працы, чытання, творчасці ці ўсяго адразу.

Нам здаецца, што яна была тут заўсёды, утварылася адначасова з жыццём на гэтай зямлі, і хача іншыя звесткі даходзяць да нас і з гісторыі, і з неўнармаванай мовы класічных твораў, на ўзроўні адчуванняў беларуская мова застаецца аксімай. Таму што яна — родная.

Нацыянальны гістарычны музей Беларусі з нагоды Міжнароднага дня роднай мовы, які традыцыйна адзначаецца 21 лютага, вырашыў нагадаць, з чаго складаецца беларуская мова, чым адметная, як працуе і што можа распавесці пра тых, хто ёй карыстаецца. Выстаўку «Моўны код» можна наведаць да канца лютага.

Экспазіцыя складаецца з графічных работ Уладзіміра Басалыгі з серыі «Мова наша родная», створанай мастаком у 1980—1990-я гады, серыі «Беларускі алфавіт» сучаснай мастачкі Томы Пракоф'евай і адмысловых артэфектаў з фондаў Нацыянальнага гістарычнага музея. У адной невялікай зале сканцэнтраваны цікавыя факты пра гісторыю і сучасны стан беларускай мовы.

Асноўная частка экспазіцыі — сапраўдны мастацкі буквар, своеасаблівае супрацьпастаўленне класічных і сучасных асацыяцый з літарамі, розныя графічныя расшыфроўкі таго самага моўнага кода.

Літаграфіі Уладзіміра Басалыгі прадастаўлены Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеем Якуба Коласа. Вялікія маглі б упрыгожыць буквар у скураной вокладцы з каштоўнымі камянямі. Тут розныя варыянты напісання літар: больш схематычныя і ўпрыгожаныя, уласцівыя старажытным выданням, аздобленыя класічнымі малюнкамі-асацыяцыямі — рэчы, будынкі, жывёлы і птушкі на гэтую літару, упісаныя ў мяккі пейзаж. Прыглушаныя пастэльныя колеры, мяккія контуры і пераходы, тонкая і падрабязная дэталізацыя, глыбокая перспектыва. Літары на літаграфіях знакамитага беларускага графіка паўстаюць

велічнымі, хаваюць доўгую гісторыю, вялізную прыгажосць.

Насупраць — серыя «Беларускі алфавіт» Томы Пракоф'евай. Сучасныя ілюстрацыі, дзе да кожнай літары падбрана не тыповыя асацыяцыі для запамінання, а разнастайныя гістарычныя падзеі, знакавыя месцы, архітэктурныя пабудовы, вытворчыя брэндзы, знакі-міты асобы Беларусі, як класікі літаратуры, так і вядомыя сучаснікі. На літары «Р» побач — Рагнеда і Рэспубліка Паліна, на літары «Н» — «Наша Ніва» і Навібэнд, літару «Ю» дзеляць Юдэль Пэн і Юрый Жыгамонт.

Графіка выканана ў колерах класічнага беларускага арнаменту: чырвоны, чорны, белы. Стыль ілюстрацый крыху неахайны, падобны да накідаў, але пры гэтым з вельмі дробнай і падрабязнай заштрыхоўкай і дэталізацыяй. Малюнкi выглядаюць як натуральныя кніжныя ілюстрацыі для якога-небудзь гульніабо праекта кшталту кнігі «Гэта Беларусь, дзетка!» Ружовашчокія персанажы выклікаюць асацыяцыі з героямі дзіцячых энцыклапедый, але ўся серыя сама можа выступаць як энцыклапедыя ў карцінках. Праект не толькі арыгінальна глядзіцца, але і ўмацоўвае сувязі паміж сучаснай Беларуссю і беларускай мовай, якой, як бы дзіўна ні было, часам не стае.

Гэта не першы «алфавіт» мастачкі. Яна родам з Віцебска, таму яшчэ ў 2016 годзе стварыла ілюстрацыі да літар беларускага

кожны элемент якой мае сваю гісторыю, мікразначэнні.

Мастацкую экспазіцыю дапаўняе фактычны матэрыял са збораў гістарычнага музея: помнікі старажытнага пісьма, прыклады эпиграфікі — каменныя элементы і косткі з сімваламі, рунамі і літарамі, фотаздымкі старажытных выданняў, што прадстаўляюць розныя этапы развіцця беларускай мовы, розныя алфавіты. Некалькі нумароў «Нашай нівы», вялікі партрэт Францішка

Багушэвіча са знакамітым подпісам, дакументы Усевалада Ігнатоўскага, факсімільнае ўзнаўленне праекта герба БССР 1924 года.

На інтэрактыўным экране — статыстычныя звесткі пра сучасную беларускую мову, працэнты канцэнтрацыі ў свеце і запазычанняў, распаўсюджанне дыялектаў, галоўныя даты ў гісторыі станаўлення сучасных норм — рэформ правапісу.

Выстаўка больш сімвалічная, галоўная інфармацыйная функцыя прыпадае на іншыя праекты, але свае сімвалічныя функцыі яна выконвае выдатна. Акрамя экспазіцыі да Дня роднай мовы, музей падрыхтаваў інтэрактыўную гульню пад назвай «Не шукаючы, не знойдзеш» па гісторыі пісьменства праз старажытныя рэчы і артэфекты, а таксама экскурсійную праграму «Шлях кнігі да чалавека: з гісторыі кнігадрукавання» пра развіццё пісьменства на тэрыторыі Беларусі: ад берасцяных грамад і рукапісных кніг да першых друкаваных выданняў.

Міжнародны дзень роднай мовы штогод выступае нагодай для таго, каб даведацца нешта новае пра сваю культуру і мову, паглядзець на сябе збоку, адкрыць сваю краіну іншай. Каб звычайка ставіцца да свайго як да дадзенага знікла і сасупіла суперзольнасці бачыць у сваёй культуры сапраўдныя каштоўнасці.

Ганна ІВАНОВА, фота аўтара

буквара са знакавымі месцамі роднага горада. Дзяўчына аздабляе адзенне, робіць ілюстрацыі і хэнд-мэйд-вырабы. Праект, які часткова прадстаўлены ў гістарычным, быў прэзентаваны ў 2019 годзе.

Зусім невялікая экспазіцыя з выявамі літар, якая дае столькі сэнсаў і значэнняў, — добры сімвал для мовы,

Даведка «ЛіМа»:

Міжнародны дзень роднай мовы быў уведзены ЮНЕСКА ў 2000 годзе. Штогод 21 лютага па ўсім свеце праходзяць разнастайныя мерапрыемствы: ад забаўляльных праграм і адукацыйных праектаў да навуковых канферэнцый рознага ўзросту. Галоўная мэта ўсіх гэтых падзей — захаванне моўнай разнастайнасці ў свеце, папулярызаванне і вывучэнне сваіх родных моў. У гэты дзень згадваюць класічныя літаратурныя творы і размаўляюць пра сучасныя, даведваюцца пра асаблівасці і гістарычнае развіццё. 21 лютага быў выбраны ў гонар бенгальскіх студэнтаў, якія ў гэты дзень у 1952 годзе загінулі падчас акцыі за наданне бенгальскай мове статусу дзяржаўнай у тагачасным Пакістане.

Спецыялісты ЮНЕСКА лічаць, што каля трох тысяч моў сёння знаходзіцца пад пагрозай знікнення — гэта палова ад усіх, што існуюць у свеце. У 2006 годзе быў створаны адмысловы орган маніторынгу стану моў. Унутраныя мерапрыемствы ЮНЕСКА да Дня роднай мовы звязаны з наладжваннем міжкультурнага дыялогу і забеспячэннем адукацыйных праграм. Таксама традыцыйна праводзяцца канферэнцыі, прысвечаныя тэме Дня роднай мовы, якая змяняецца штогод. Тэма мінулага, 2020, года гучала як «Мовы без межаў» і была прысвечана трансгранічным мовам і культурам, а таксама камунікацыі ў часы абмежавання перасоўвання падчас пандэміі.

Беларуская ўваходзіць у спіс моў, што знаходзяцца пад пагрозай знікнення з 2009 года. Тады ж свята роднай мовы пачалі адзначаць у Беларусі. Кожны год у нас праходзяць мерапрыемствы ва ўстановах адукацыі і гарадскія акцыі, канцэрты, прэзентацыі новых беларускамоўных кніг у кнігарнях, лекцыі па гісторыі мовы і мовазнаўстве, майстар-класы для тых, хто хоча больш даведацца пра беларускую мову і, магчыма, лягчэй карыстацца ёй у паўсядзённым жыцці. Адной з самых вядомых і рэгулярных падзей становіцца агульнанацыянальная дыктоўка. Школьнікі і студэнты ладзяць вечарыны, сустрэчы з пісьменнікамі і мовазнаўцамі. У музеях арганізуююцца тэматычныя выстаўкі. Часта мерапрыемствы, прысвечаныя святу роднай мовы, расцягваюцца не менш чым на тыдзень.

Супрацоўніцтва з двухбаковымі перспектывамі

Аксана Солапава — першы намеснік старшыні Федэральнай нацыянальна-культурнай аўтаноміі беларусаў Расіі, намеснік дэкана гістарычнага факультэта Маскоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя М. В. Ламаносава — неаднойчы прымала ўдзел у міжнародных мерапрыемствах, якія ладзіліся Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь і Выдавецкім домам «Звязда». А гэтымі днямі ўдзельнічае ў VI Усебеларускім народным сходзе. Напярэдадні Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу і Міжнароднага сімпозіума літаратараў «Пісьменнік і час» мы скарысталіся магчымасцю, каб даведацца пра тое, чым жывуць беларусы Расіі і якія гуманітарныя праекты ў цэнтры ўвагі нашых землякоў.

Фота Ганны Занкавіч.

Аксана Солапава.

— Аснова культуры любога народа — каштоўнасці, якія фарміруюць этнічную самасвядомасць. І ўсе мы, хто мае дачыненне да Федэральнай нацыянальна-культурнай аўтаноміі беларусаў Расіі, працуем дзеля таго, каб вывучаць, захоўваць і папулярызаваць беларускую культуру. Адказ на пытанне «Дзеля чаго нешта робіцца?» і ёсць той гуманітарны складнік, які вызначае любы сацыяльны працэс і дыскусію ў грамадстве. Таму, на мой погляд, у першую чаргу варта звяртаць увагу на адукацыю, бо яна, па сутнасці, вызначае, якія людзі потым будуць працаваць у розных сферах. Якімі яны сфарміруюцца, такой і будзе краіна і яе развіццё. Таму гуманітарныя праекты павінны быць у цэнтры ўвагі. Гуманітарная дзейнасць Федэральнай нацыянальна-культурнай аўтаноміі беларусаў Расіі працягвае функцыянаваць незалежна ад пандэміі. Шмат з запланаваных праектаў мы рэалізавалі як анлайн-, так і ў афлайн-фарматах, у тым ліку пры падтрымцы Федэральнага агенцтва па справах

нацыянальнасцей Расіі. Некаторыя праекты напоўнілі новым гучаннем і зместам, працягваем іх ажыццяўленне. Дзеля прыкладу распавяду пра некалькі.

Перш за ўсё хачу адзначыць, што мы вядзем актыўную публікацыйную дзейнасць. У нас ёсць шэраг выданняў, якія вядомы ўжо сярод беларусаў свету. Гэта і выданні, прысвечаныя памяці Пятра Машэрава, і навуковы зборнік «Рэспубліка-партизанка», які распавядае пра гісторыю беларускага партызанскага руху падчас Вялікай Айчыннай вайны. Зараз у нас рыхтуецца новае выданне, якое распавядае пра беларускія вёскі ў Сібіры на прыкладзе адной з вёсак Томскай вобласці. Праект падтрымалі Федэральная нацыянальна-культурная аўтаномія беларусаў Расіі і гістарычны факультэт Маскоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя М. В. Ламаносава. Спадзяёмся, што ў выніку атрымаем цікавае фундаментальнае даследаванне.

Таксама мы працуем над захаваннем сярод моладзі памяці пра Вялікую Айчынную вайну. У першую чаргу гэта наш расійска-беларускі конкурс студэнцкіх навуковых прац «Агульны шлях да Вялікай Перамогі», які рэалізуюць гістарычны факультэт МДУ імя М. В. Ламаносава і БДУ сумесна з ФНКА беларусаў Расіі.

Беларусы Расіі прымаюць удзел у рэалізацыі сумеснай міжнароднай расійска-беларускай магістарскай праграмы, якая мае назву «Гісторыя беларускай дыяспары». Пагадненне аб адкрыцці падпісалі рэктары БДУ і МДУ імя М. В. Ламаносава на Форуме рэгіёнаў Беларусі і Расіі ў 2019 годзе. Ёсць некалькі фактараў, якія робяць гэтую праграму эксклюзіўнай. Напрыклад, гэта першая расійска-беларуская магістарская праграма з двайным дыпломам. Апроч таго, у рамках праграмы ёсць асобны лекторы, дзе пра свае вопыт і дзейнасць распавядаюць лідары грамадскіх арганізацый Расіі, Беларусі і свету.

Але ёсць у такім супрацоўніцтве ў нас і пэўныя пытанні, якія чакаюць вырашэння. Напрыклад, нам патрэбна больш бюджэтных месцаў на магістарскія праграмы, бо да іх ёсць цікавасць, конкурс. Таму, на мой погляд, ёсць сэнс у павелічэнні кантрольных лічбаў прыёму адрасна дзеля сумесных магістарскіх праграм. Таксама існуе шэраг складанасцей, якія высятляюцца падчас стварэння гэтых праграм. Лічу, што іх вырашэнне знаходзіцца ў плоскасці міждзяржаўных пагадненняў, бо яны па-за межамі кампетэнцыі грамадскіх аб'яднанняў.

Яшчэ адзін праект беларусаў Расіі «Вера і вернасць» датычыцца ўшанавання памяці аб Вялікай Айчыннай вайне. Яго мы з 2016 года рэалізуюем у вёсцы Пагост Жыткавіцкага раёна Гомельскай вобласці Беларусі. У рамках гэтага праекта сумесна з іншымі грамадскімі

арганізацыямі і мясцовай адміністрацыяй на дадзены момант мы ўстанавілі мемарыял памяці загінуўшых у першых месяцах вайны мясцовых жыхароў, аднавілі храм, штогод праводзілі навуковыя канферэнцыі, удзел у якіх прымалі вядучыя гісторыкі Беларусі і Расіі, кіраўнікі беларускіх грамадскіх аб'яднанняў з РФ. Безумоўна, вялікую ролю ў існаванні гэтага праекта адыгрываюць жыхары вёскі Пагост, адносіны з якімі мы вельмі шануем. Адміністрацыя Жыткавіцкага раёна заўсёды падтрымлівае нашы ініцыятывы і дапамагае іх рэалізоўваць.

Зараз, і мне прыемна пра гэта казаць, намяціліся новыя напямкі ўзаемадзеяння, якія актыўна падтрымліваюць беларускія грамадскія арганізацыі. Адзін з іх — выбудаванне кантактаў з Паўночна-Каўказскім рэгіёнам. Справа ў тым, што ў шматнацыянальным Дагестане жывуць і беларусы таксама. Там ёсць цікавыя архівы з дакументальнымі сведчаннямі іх гісторыі. І гістарычны факультэт Дагестанскага дзяржаўнага ўніверсітэта выступіў з ініцыятывай наладзіць супрацоўніцтва з гістарычным факультэтам Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, у тым ліку і ў межах гэтай навуковай праблематыкі. Літаральна на мінулым тыдні з удзелам ФНКА беларусаў Расіі мы правялі навуковую канферэнцыю, якая была прысвечана ўніверсітэцкаму ўзаемадзеянню БДУ, МДУ імя М. В. Ламаносава і ДДУ. Таксама ў рамках гэтага супрацоўніцтва пры ўдзеле маладзёжнага крыла беларусаў Расіі зараз ідзе работа над зборнікам навуковых артыкулаў маладых даследчыкаў Расіі і Беларусі аб пытаннях нацыянальнай палітыкі і міжнацыянальных зносін, што, безумоўна, значна як для гістарычнай навукі, так і для развіцця ўнутранай палітыкі любой шматнацыянальнай краіны.

Алена ДРАПКО

Напярэдадні юбілею кітайскага славіста

Уланьхань, альбо Гаа Ман, — імя вядомае не толькі ў Кітаі. На яго жыццё прыйшліся розныя часіны. Цікава, да рускай культуры, да славянскага свету ў яго развівалася яшчэ да Вялікай Айчыннай вайны 1941—1945 гг. Нарадзіўшыся ў кастрычніку 1926 года, першыя ўрокі мастацкай і лінгвістычнай адукацыі ён атрымаў у рускіх эмігрантаў, якія жылі ў Харбіне.

Кітайскі публіцыст, перакладчык закончыў Інстытут саюза хрысціянскай моладзі. На працягу многіх гадоў працаваў у таварыстве кітайска-савецкай дружбы на розных пасадах і ў іншых падобных установах. Ажыццяўляў вусныя, пісьмовыя пераклады. Займаўся вывучэннем рускай і савецкай літаратуры, мастацкімі перакладамі, рэдагаваннем, таксама ўдзельнічаў у арганізацыі мерапрыемстваў па папулярызацыі культурнага абмену і ўмацаванні дружбы паміж Кітаем і СССР. З'яўляўся кансультантам пры Таварыстве расійска-кітайскай дружбы. Быў прыняты ў Саюз пісьменнікаў Кітая, Асацыяцыю кітайскіх перакладчыкаў, Саюз кітайскіх дзеячаў выяўленчага мастацтва.

Да 1989 года Гаа Ман працаваў у Інстытуце замежнай літаратуры пры Кітайскай акадэміі грамадскіх навук, а таксама з'яўляўся галоўным рэдактарам часопіса «Светлая літаратура». У сталым узросце — ганаровы член Камітэта навукальнай часткі Акадэміі грамадскіх навук. На працягу амаль 70 гадоў займаўся перакладчыцкай дзейнасцю. Выдаў кнігі па тэме культурнага абмену, прысвечаныя сяброўскім адносінам паміж Кітаем і замежнымі краінамі: «Даўно не бачыліся, Масква!», «Мясціны рэзідэнцыі расійскіх паслоў», «Сярэбраны век», «Біяграфія Пастарнака», «Запіскі пра чалавечае жыццё», «Развагі пра культуру Расіі», «Карціны Гаа Мана» і многія інш.

Сярод перакладаў — лірычная паэзія А. Пушкіна, зборнік п'ес і лістоў М. Лермантава, лісты Л. Талстога мастакам, паэзія Г. Ахматавай (яе «Рэквіем»; дарэчы, за пераклад паэмы Гаа Ман адзначаны прэстыжнай міжнароднай перакладчыцкай прэміяй). С. Ясеніна, У. Маякоўскага, паэма Т. Шаўчэнкі «Кацярына», вершы Івана Франка, Максіма Танка, кніга Святланы Алексіевіч «Цынкавыя хлопчыкі» і іншыя творы. Ён адным з першых у Кітаі

Гаа Ман з дачкой.

зварнуў увагу на творчасць Святланы Алексіевіч. І калі нашай зямлячцы была прысуджана Нобелеўская прэмія, кітайцы ізноў перавыдалі «Цынкавых хлопчыкаў» у перакладзе Гаа Мана. Кітайскі перакладчык — яшчэ і аўтар каліграфічных партрэтаў беларускіх пісьменнікаў Янкі Купалы, Якуба Коласа, Васіля Быкава, Алеся Адамовіча, Святланы Алексіевіч, Максіма Танка, Навума Гальпяровіча.

Ажыўленне ўвагі да Гаа Мана з беларускага боку пачалося з восені 2011 года. З перакладчыкам сустрэўся ў Пекіне беларускі паэт Навум Гальпяровіч. Пра гэтую сустрэчу ён расказаў у беларускім друку — у газетах «Звязда», «Літаратура і мастацтва», а таксама ў эфіры Беларускага радыё. З Гаа Манам сустрэліся беларускія пісьменнікі, перакладчыкі і журналісты Аляксей Чарота, Вольга Гальпяравіч, Інеса Плескачэўская, Мікалай Літвінаў, Дар'я Нечыпарук... Беларускі мастак Каміль Камал намаляваў некалькі партрэтаў Гаа Мана. І сам

Гаа Ман ажывіўся пасля гэтых сустрэч. Выступіў у адной з найбуйнейшых кітайскіх газет з вялікім артыкулам пра беларуска-кітайскія літаратурныя сувязі. А ў Мінску імя кітайскага перакладчыка і мастака згадвалі на розных імпрэзах і прэзентацыях: у ДOME дружбы, Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі, кнігарні «Кніжны салон», якая некаторы час працавала ў сталіцы па вуліцы Калініна, 5 (і была, дарэчы, сапраўдным клубам творчай інтэлігенцыі). Пра Гаа Мана з'явіліся публікацыі ў «Малодосці», «Нёмане», «Полымі», «Літаратуры і мастацтве», «СБ. Беларусь сегодня», «Звяздзе», «Голасе Радзімы»... Кітайскага перакладчыка ўключылі ў склад рэдакцыйнага савета серыі паэтычных зборнікаў «Светлыя знакі: паэты Кітая», у якой беларускія выдавецтвы «Звязда» і «Мастацкая літаратура» выпусцілі па-беларуску кнігі вершаў Лі Бо, Ду Фу, Мэн Хаажаня, Ван Вэя, Лі Цінчжаа, Ай Ціна... Гаа Ман рабіў падказкі па фарміраванні серыі, цікавіўся працай над гэтымі кнігамі, радаваўся, калі да яго ў Пекін траплялі беларускія выданні кітайскай паэзіі.

Гаа Ман узнагароджаны ордэнам Дружбы (Расійская Федэрацыя), ордэнам «За асаблівыя заслугі перад Айчынай» III ступені (Украіна), расійскімі літаратурнымі медалямі М. Горкага, А. Астроўскага, А. Пушкіна і іншымі адзнакамі. А яшчэ літаратар і мастак — ганаровы член Саюза пісьменнікаў Расіі, ганаровы доктар Інстытута па вывучэнні Далёкага Усходу Расійскай акадэміі навук, ганаровы акадэмік Расійскай акадэміі мастацтваў. Наша пасольства ў Кітаі незадоўга да яго смерці аформіла дакументы (і яны прайшлі ўзгадненне ў Міністэрстве замежных спраў, беларускім урадзе) адносна ўзнагароджвання Гаа Мана медалём Францыска Скарыны. Але здарылася непапраўнае: шчыры сябра Беларусі на пачатку кастрычніка 2017 года (дакладней — 6 кастрычніка, на 92-годдзе жыцця) пакінуў наш свет...

У кастрычніку 2021 года — 95 гадоў з дня нараджэння Гаа Мана. Гэта аднолькава важная падзея і для Расіі і Украіны, і для Беларусі. І хаця наперадзе яшчэ ёсць час, варта было б ужо сёння задумацца, як адзначыць гэтую дату, як яшчэ раз і больш шырока звярнуць увагу на постаць Гаа Мана — шчырага прапагандыста беларускай культуры і літаратуры ў Кітаі.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

Алена СТЭЛЬМАХ:

«Кнігі — як светлячкі: чым іх больш, тым святлей становіцца»

Літаратурнай газеце Казахстана «Қазақ әдебиеті» сёлета споўніцца 87 гадоў. Яна амаль равесніца нашага «ЛіМа», для якога наступны год юбілейны. Алпамыс ФАЙЗОЛА, карэспандэнт казахскага выдання, узяў інтэрв'ю ў беларускай пісьменніцы Алены СТЭЛЬМАХ. У скарочаным выглядзе прапануем яго і беларускаму чытачу.

— Што вы пажадаеце газеце «Қазақ әдебиеті» і яе чытачам?

— Прыемна даведацца пра добрае сваяцтва нашых літаратурных газет. Вельмі радуе творчае даўгалецце «Қазақ әдебиеті». Гэта азначае, што разам з вашай газетай, як і з нашым «ЛіМам», выраслі пакаленні чытачоў. Выданні і цяпер прывіваюць добры літаратурны густ аматарам прыгожага пісьменства.

Азіраючыся ў мінулае, бачыш, што на газетных старонках адлюстраваны час. І пераломы эпох, і перажытае, і лёсы — усё знайшло ўвасабленне ў творах казахскіх пісьменнікаў, якія тонка адчуваюць душэўны стан чалавека. Газета захоўвае ў сабе памяць, беражэ яе для нашчадкаў. Няхай і ў далейшым кожны нумар выдання знаходзіць водгук у неаб'якавага чытача. Яе стваральнікам — вялікая падзяка за захаванне традыцый, за мастацкае адлюстраванне новага часу.

Дзякуй за магчымасць быць пачутым у Казахстане і беларускаму пісьменніку. Гэта хвалююча і ганарова.

— Калі ўпершыню сутыкнуліся з казахскай культурай?

— Калісьці ў дзяцінстве, калі бабуля ўкладвала мяне спаць, яна абавязкова распавядала пра Бая, які ішоў па сцяне ў чырвоным кафтане, нёс сям'ёра лапцей: сабе, жонцы і дзіцяці па лапцёнку.

Далей бабуля ўдакладняла: «Баіць ці не баіць?» Пасля першага праходу Бая мой бадзёры галасок патрабаваў: «Баіць! Баіць!» І так разоў дзесяць Бай меладзечным баўліным голасам блукаў па сцяне, пакуль да яе слыху не далятала маё мілае сапенне.

Як вядома, Бай — міфалагічны герой беларускага фальклору. Гэтая істота жыве дома, нябачна блукае па сцяне, закалыхвае дзяцей, за што ў знак падзякі атрымлівае ад гаспадароў лыжку кашы і міску малака.

Калі я даведалася аб казахскіх чароўных казках, адным з першых паўстаў перада мной таксама вобраз... Бая. Народная мудрасць, у адпаведнасці з казахскім этнасам, надзяліла гэтага героя рысамі чалавека, які мае сувязь з вышэйшым светам, дзякуючы чаму праз яго да людзей прыходзяць багацце, удача, поспех. Бай — своеасаблівы захавальнік роду, хатняга ачага. Значыць, ён у чымсьці падобны да беларускага Бая-блукі.

З гадамі, калі прыйшоў час чытаць казкі сваім дзецям, я стала больш усведамляць значнасць пачутага ў дзяцінстве. З калыханкай, з казкай, з першай кніжкай для чалавека адчыняюцца акенцы ў дзіўны і нязведаны свет.

Я, маленькая дзяўчынка, якая яшчэ, па сутнасці, не ведала, што сабой уяўляе яна, мая Беларусь, а тым больш не разумела, дзе гэты далёкі і такі загадкавы Казахстан, з казах даведалася пра існаванне нейкага містычнага Бая, які нясе людзям радасць і шчасце. І дзеці, незалежна ад таго, дзе яны жывуць: у беларускай хаце або ў казахскай юрце, — вельмі чакаюць добрага Бая. Бо ад падоранай кімсьці радасці расквечвацца душа, як

Алена Стэльмах.

чырванее цудоўнымі макамі казахскі стэп.

— Вы, безумоўна, знаёмы і з творчасцю Абая?

— У кожнага народа ёсць свае Святцы. Гэта людзі, якія сталі заснавальнікамі нацыянальнага пісьменства, якія здолелі пачуцці, спадзяванні народа адлюстравать у сваіх творах так праўдзівя, што і сёння іх шануюць як класікаў. Такую сусветную славу мае казахская літаратура, каля вытокаў якой стаяў вялікі мыслар, выбітны паэт, змагар за росквіт казахскага народа Абай.

Калі знаёмілася з творчасцю Абая падчас вучобы на факультэце журналістыкі Белдзяржуніверсітэта, перада мной, беларускай студэнткай, якая вырасла сярод высокіх лясоў, адкрылася раздолле першароднага стэпу, прывабіў казах, які прырос да сваёй калыскі — стэпу — усім сэрцам. Казах бязмерна любіць сваю Радзіму, якой бы суровай, сухой, «калючай» яна ні была. Уразіў Абай-перакладчык, які знаёміў казаху з сусветнай класічнай літаратурай. Раман Мухтара Аўэзава «Шлях Абая» чытаўся гэтак жа лёгка, як і творы самога Абая. Дзіўляла духоўная моц асобы яго героя.

Лічу вельмі важным тое, што на партале Выдавецкага дома «Звязда» «Сугучча» ў вашага класіка асобная старонка — «Абай крочыць па планеце».

— Ведаю, што ў вас была даўняя мара павяваць у Астане.

— Наведаць гэты цудоўны горад марыць, відаць, кожны. Але ў мяне для таго мелася асабліва падстава. Бо гэта мой зямляк, этнограф, паэт Адольф Янушкевіч у сярэдзіне XIX стагоддзя прадказаў будучыню Астаны як цэнтра ўсяго стэпавага краю.

Па волі драматычнага лёсу Адольф Янушкевіч апынуўся за тысячы кіламетраў ад родных мясцін. Яму, маладому, адукаванаму чалавеку, які скончыў Віленскі ўніверсітэт, дэпутату сейма, прадракалася выдатная кар'ера, уладкаванае асабістае жыццё. Аднак удзел у паўстанні, раненне, смяротны прысуд, пазней заменены на пажыццёвую ссылку — усё гэта стала крышталёвым шарам, разбітым дашчэнту.

Палоннага чакалі гады цяжкіх выпрабаванняў, але ён знаходзіў у сабе мужнасць быць мацнейшым за жорсткія абставіны. Калі трапіў у Паўночны Казахстан, зблізіўся з мясцовымі людзьмі, апыраўся паводле стэпавых звычаяў, вывучыў казахскую мову. Казахстан стаў яму другой радзімай: юрта — годным жыллём, кумыс — любімым напоём. Ён сябраваў з бацькам акына Абая. Адольф Янушкевіч як мог абараняў

казахаў ад каланіяльных улад, ставіў іх на ўзровень з еўрапейскімі народамі. Наш зямляк лячыў хворых на ліхаманку, пазней захварэў на сухоты сам. Пасля дваццаці пяці гадоў зсылкі зусім нямоглы вярнуўся на радзіму і неўзабаве памёр.

Беларусам вядома, як казахі цэняць Адольфа Янушкевіча, лічаць яго героем. Ён і сам прызнаваўся ў сваім «паступовым пераўтварэнні ў кіргіза».

Дзякуючы свайму зямляку і мы, беларусы, вельмі глыбока пранікліся павагай і любоўю да ўнікальнай гісторыі казахскай зямлі, яе традыцый, працавітых, светлых людзей.

І мне сапраўды пашчасціла пабываць у Астане, адчуць яе хуткія рытмы, спазнаць яе магутную энергетыку. Сказаць складана, якім праз гады гэтае месца ўяўлялася Адольфу Янушкевічу, але тое, што і ён назваў бы сучасную Астану горадам-марай — несумненна.

— І вы зноў вярнуліся ў нашу цудоўную сталіцу, але ўжо пад назвай Нур-Султан!

— Прыязджаць у гасцінную краіну для любога вандройніка — велізарнае задавальненне. А калі ведаеш, што цябе чакаюць паплечнікі і сустрэнуць ветліва, абмеркаванне розных тэм пройдзе надзвычай змястоўна, то чатыры гадзіны ў самалёце з Мінска ў Нур-Султан пралятаюць як адно імгненне.

Час знаходжання ў казахскай сталіцы мільгае, напэўна, яшчэ хутчэй. На высокім узроўні праходзяць розныя форумы, асамблеі, сімпозіумы ў Нацыянальнай акадэмічнай бібліятэцы Нур-Султана, якой кіруе Умітхан Муналбаева. З боку асабліва прыкметна, як тут беражліва ставяцца да найбагацейшай культурнай спадчыны продкаў, як старанна прымяняюць духоўныя каштоўнасці казахскага народа.

— Як вядома, на такіх форумах абмяркоўваюцца роля і значнасць кнігі ў сучасным свеце. Вельмі востра паўстае пытанне дзіцячага чытання. Цікавы ваш погляд на гэтыя праблемы.

— У тым, што кніга з'яўляецца непераўздзенай каштоўнасцю, нават не варта сумнявацца. Беларус Францыск Скарына пяць тысячагоддзяў таму ўвечавечыў сваё імя як першадрукар. Але яшчэ большую славу ён прынёс кнізе, якая і праз стагоддзі застаецца для чалавека невычэрпнай крыніцай яго духоўнасці. Навукоўцы ўжо дакладна разабраліся ў тым, як чалавек успрымае тэкст, прачытаны ў электронным выглядзе і ў кнізе. Абсалютная розніца ў засваенні інфармацыі: будучыня — за кнігай!

Краіны, якія скіроўваюць свой погляд уперад, клапацяцца пра канкурэнтаздольнасць у будучыні, прыкладаюць шмат намаганняў для далучэння дзяцей да чытання. Ёсць вялікае разуменне таго, якую мудрасць нясуць кнігі і выходзяць інтэлектуальна развітога чалавека. Я ведаю дакладна: Беларусь і Казахстан у ліку найбольш чытаючых краін!

— Удакладніце тэму вашага выступлення на анлайн-форуме, арганізаваным Нацыянальнай акадэмічнай бібліятэкай у Нур-Султане. Чаму менавіта гэтая тэма вас хвалюе?

— Як вядома, першакрыніцай, з якой чалавек спазнае жыццё і навакольны свет, з'яўляецца родная мова. Прынята лічыць, што гаварыць ад душы можна толькі на сваёй мове. На жаль, цяпер многія мовы знікаюць або знаходзяцца на мяжы вымірання. Страціўшы мову, сваю сілу губляе народ. Шкада, што і ў Беларусі родная гаворка чуюцца

не так часта, як гэтага хацелася б. Таму мяне хвалюе стварэнне і чытанне кніг менавіта на роднай мове.

Лічу, што кнігі на роднай мове — гэта больш, чым кнігі. Яны захоўваюць у сабе нацыянальны код. Ён, гэты код, своеасаблівы, арыгінальны, непаўторны. У выданнях, створаных на роднай мове, працяўляецца асабліва каштоўнасць літаратуры. І ад таго, як чытаюць іх дзеці, моладзь, у многім залежыць будучыня народа.

— Многія кажуць, што ў сучасных хлопчыкаў і дзяўчынак развіта фантазія, таму іх цяжка чымсьці здзівіць і зацікавіць. Ці лёгка быць дзіцячым пісьменнікам у XXI стагоддзі?

— Мне неаднойчы даводзілася сядзець на апошнім парце ў школе падчас урока па пазакласным чытанні. Такую цікавую форму падрыхтоўкі будучых настаўнікаў пачатковай школы практыкуюць у Беларускім дзяржаўным педагагічным універсітэце імя М. Танка. Вучні разам са студэнтам-практыкантам вельмі крэатыўна вывучаюць творы абранага аўтара. Цяжка перадаць эмоцыі, калі бачыш, як артыстычна дзеці ўжываюцца ў ролі тваіх герояў, ацэньваюць іх учынкi. Такія ўрокі карысныя і для пісьменніка: можна глыбей унікнуць у дзіцячую псіхалогію.

Ці цяжка быць пісьменнікам, прыцягваць увагу дзяцей да кнігі ў наш звышнасычаны рознымі захапленнямі час? Прыемна, калі табе як аўтару вераць, калі дзеці з задавальненнем размаўляюць з пісьменнікам, выстройваюцца ў шумную чаргу па аўтограф і пытаюцца: «А вы яшчэ прыйдзеце да нас?» У такой хвіліны праца літаратара захоплівае яшчэ больш.

Вельмі спадзяюся і на сустрэчы з казахскімі юнымі чытачамі, якія, дарэчы, ужо пазнаёміліся з маім Павучком Славікам на старонках дзіцячага часопіса «Балдырган» дзякуючы яго рэдактару знакамітаму казахскаму дзіцячаму пісьменніку Байбота Кашым-Нагаю.

— Мы пачулі, што хутка пабачыць свет кніга паэзіі беларуса Анатоля Лісіцкага, які даўно ўжо жыве ў Казахстане. Раскажыце, калі ласка, нашым чытачам пра гэты праект.

— Воляй лёсу для яшчэ аднаго майго земляка Анатоля Лісіцкага Казахстан стаў другой радзімай. І ён ужо працяглы час свае пачуцці да дзвюх краін выказвае паэтычнымі вобразамі. Уражвае, як гэты чалавек захаваў добрае веданне беларускай мовы.

Па просьбе кіраўніка беларускага культурнага цэнтра «Радзіма» Дзмітрыя Астаньковіча, які знаходзіцца ў Нур-Султане, падрыхтавана кніга вершаў Анатоля Лісіцкага пад назвай «Празрыстыя слёзы Радзімы». Аўтар праз мастацкага слова дапамагае зразумець усім нам каштоўнасць згоды, разумення паміж народамі. Ёсць дамоўленасць аб выданні гэтай кнігі ў Алматы.

Акрамя таго, абавязкова хачу сказаць пра маё сяброўства з вядомымі казахамі: літаратуразнаўцамі і грамадскімі дзеячамі Святланай Ананьевай, Райхан Мажэн-кызы (да таго ж членам Саюза пісьменнікаў Беларусі), з пісьменнікамі Баянгалі Алімжанавым, Дулатам Ісабекавым. Творы гэтых аўтараў «Сказ стагадовага стэпняка» і «Вы не ведалі вайны» ўзрушылі мяне да глыбіні душы.

Можна шмат казаць пра беларуска-казахскія літаратурныя сувязі — заўсёды цёпла, кранальна, па-сапраўднаму! Гэта сяброўства на карысць нашых нацыянальных культур і адзінства нашых народаў.

Простыя рэчы

Жыццёвы хронаметр з французскай вытанчанасцю

Пра ўраджэнца французскага горада Перона Барыса Буаняра, які пасяліўся ў беларускай глыбінцы, цяпер ведаюць многія ў нашай краіне. А першы нарыс пра незвычайнага жыхара вёскі Стражавічы, што ў Чашніцкім раёне, рыхтавала я. Тады, у 2016-м, некаторыя спецыялісты з тых, хто займаецца праблемамі бежанцаў і перасяленцаў, прачытаўшы матэрыял, запэўнівалі: «Доўга ён тут не затрымаецца. Вернецца ў сваю Францыю».

Песімістычныя прагнозы не спраўдзіліся. Вось ужо сёму ю зіму былы перонскі повар і самелье жыве ў перспектывных Стражавічах, дзе няма крамы, школы. Простую вясковую хату пабудовы сярэдзіны мінулага стагоддзя рухлівы гаспадар ператварыў у сучаснае добраўпарадкаванае жыллё. Асаблівай утульнасцю вылучаецца і падворак месце.

Мясцовыя даўно не лічаць Барыса іншаземцам. Паміж імі ўсталяваліся самыя цёплыя адносіны. Працавітасць француза ўраджае стражавіцкіх бабуль. Ён ніколі не адмовіцца дапамагчы. Ды і прасіць не заўжды трэба. Сам бачыць, калі трэба суседцы снег пачысціць, нешта падмантаваць, паднесці.

Няма той справы, якая б не давалася Барысу. Вяскоўцы ведаюць: перонец здолен даць майстар-клас не толькі па прыгатаванні далікатэсаў, але і па вырабе шкурак шашка ці па доглядзе качак або коз, па зборы ягад і грыбоў. Вяскоўцы ўсяляк імкнуцца спрыяць заняткам суседа.

Барысу Буаняру было амаль пяцьдзясят, калі ён вырашыў пераехаць у Беларусь. Француза зачаравала віцяблянка Аксана, якая стала яго жонкай і дзельца з ім цяжасці і радасці жыцця. На радзіме Барыс меў два рэстараны. У краіне лясоў і азёр таксама не адыходзіць ад кулінарнай справы. Працаваў у рэстаранах Новалукомля, Віцебска. Але апошнім часам крыху змяніў арыенціры. Цяпер частае вытанчанымі стравамі гасцей розных фестываляў.

Стравы Барыса паспелі пакаштаваць і ацаніць удзельнікі міжнароднага фестывалю «Бярэзіна-2019»

Барыс Буаняр.

у Барысаве, прысвечанага 207-й гадавіне падзей вайны 1812 года, нясвіжскага «Гранд-кірмашу» ў Палацы Радзівілаў.

Пасябраваў Барыс з Кацярынай Аверкавай і Мацвеем Сабуравым, арганізатарамі міжнароднага фестывалю «SPRAVA», які штогод ладзіцца ў суседняй са Стражавічамі вёсцы Белая Царква. Іх яднаюць не толькі дзелавыя сувязі, але і цікавасць да гісторыі.

У шчыльным графіку ўлюбёнага ў беларускае жыццё Барыса заўсёды знаходзіцца час, каб паехаць на радзіму, наведаць сяброў і родных. Як распавесці ім пра найпрыгажэйшую ў свеце краіну, якой лічыць Беларусь? Для гэтага перонец выкарыстоўвае фотаапарат.

Разглядаючы здымкі Буаняра, цяжка ўявіць, што зроблены яны непрафесійным фатографам. Многія з іх нагадваюць мастацкія палотны, хаця гэта ўсяго толькі хобі.

Паводле Барыса, цікавасць да фотасправы дасталася яму ад бацькі. Упершыню ўзяў у рукі фотаапарат чвэрць стагоддзя таму, калі адправіўся падарожнічаць па гарах. Вельмі хацелася, каб сваякі даведаліся, які прыгожы свет Альпаў. Здымкі ўсім прыйшліся даспадобы. З той пары камера — надзейны папалечнік ва ўсіх вялікіх і малых падарожжах.

«Каб зрабіць добрае фота, — распавядае француз са Стражавіч, — я магу гадзінамі назіраць за людзьмі, жывёламі, прыродай. Трэба ўлавіць момант шчырасці. На здымках мы перадаём пэўныя пачуцці, адчуванні. Не бойцеся быць шчырымі, эмацыянальнымі. Цэнтрам увагі ў маім аб'ектыве можа стаць любая рэч: і пабудова, і камень, і дрэва, і горны пік, і асоба, і жывёліна. Удамы партрэт чалавека атрымаецца тады, калі ён паводзіць сябе натуральна, не апранае маску, а застаецца сам сабою».

Барыс прызнаецца, што вельмі любіць фатаграфаванне ў Беларусі. Найлепшае таму сведчанне — яго пейзажныя фотазамалёўкі. Кожны кадр — мініяцюрная карціна. Вось да раніцы развітваецца з зімнім лесам заходзячае сонца, а гэта — трысняговыя зараснікі пад снегам на рацэ. Следам — першыя падснежнікі, што абвясцялі вясну. Далей — вабіць халадком летняя сажалка і радзе вока ўпрыгожанае квітнечным лубінам поле. Напрыканцы — вераснёўскі лістапад... Такая тэматычная калекцыя!

«Многія пачынаючыя фатографы імкнуцца выйсці на прагулку ў сонечны дзень, бо ўпэўнены: гэта найлепшы час для стварэння шэдэўра, — дзельца вопытам перонец. — На самай справе пахмурнае, нават дажджлівае надвор'е з навалніцай дае больш магчымасцей для атрымання цудоўных здымкаў».

Цячэ жыццё, зімы змяняюць вёсны, а нястомны Барыс Буаняр стварае каляровыя хронаметры перажытага, у якога свая велічыня вымярэння часу.

Цудоўныя фотаздымкі ацанілі не толькі сябры і сваякі. У 2015 годзе ён браў удзел у фотаконкурсе «Беларусь вачыма іншаземцаў», дзе яму прысуджана III месца.

Ірына ТОРБІНА

зваротная сувязь

Шляхціц Завальня ды іншыя гісторыі

На выхадных на канале «Культура» Беларускага радыё прагучыць праграма «Прачулым радком...», якая прапанае вершы Петруся Броўкі.

У «Літаратурнай анталогіі» слухайце радыёсерыял «Шляхціц Завальня, альбо Беларусь у фантастычных апавяданнях» паводле Яна Баршчэўскага. У «Радыебібліятэцы» выходзіць твор Элізы Ажэшкі «Нізіны».

Па выхадных у 10:05 пачынаецца праект «Дзіцячы радыётэатр». У яго межах — радыёспектакль «Навасёлы» паводле аповесці Паўла Мілько.

«Радыеётэатр плюс» у суботу і нядзелю ў вясчэрнім эфіры прапанае радыёверсію спектакля Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы «Рамэа і Джульета» па аднайменнай трагедыі Уільяма Шэкспіра.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі і навінкамі беларускіх выдавецтваў, а таксама са зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ».

У нядзелю ўвазе слухачоў — праект Навума Гальпяровіча «Сюжэт для вечнасці», у якім праз аўтарскую паэзію і прозу апавядаецца пра станаўленне творчай асобы. У радыёверсіі праграмы «Суразмоўцы» слухайце гаворку з архітэктарам Арменам Сардаравым.

Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

13 лютага — 215 гадоў з дня нараджэння Юліяна Корска (1806—1885), паэта, перакладчыка. Пісаў на польскай мове.

13 лютага 75-гадовы юбілей адзначае Маргарыта Ізворска-Елізар'ева, рэжысёр оперы, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР.

14 лютага — 115 гадоў з дня нараджэння Мікалая Улашчыка (1906—1986), гісторыка, археографа, празаіка, перакладчыка.

14 лютага — 85 гадоў з дня нараджэння Яўгена Бусла (1936—2018), графіка, плакатыста, заслужанага дзеяча мастацтваў Рэспублікі Беларусь.

14 лютага — 80 гадоў з дня нараджэння Юрыя Цвяткова (1941—2011), кінарэжысёра, заслужанага дзеяча мастацтваў Рэспублікі Беларусь.

14 лютага 80-гадовы юбілей святкуе Марыя Шаўлоўская, літаратуразнаўца, крытык.

14 лютага 75 гадоў спаўняецца Аляксандру Скалову, члену Саюза пісьменнікаў Беларусі.

15 лютага — 125 гадоў з дня нараджэння Валера Яна Каліноўскага (1896—1941), спевака, заслужанага артыста БССР.

15 лютага — 115 гадоў з дня нараджэння Захара Біралы (1906—1993), паэта, сатырыка, гумарыста.

15 лютага — 90 гадоў з дня нараджэння Георгія Паплаўскага (1931—2017), мастака-графіка, народнага мастака БССР.

15 лютага 80-гадовы юбілей святкуе Яўген Дашкоў, беларускі і расійскі акцёр, заслужаны артыст БССР.

16 лютага 85 гадоў спаўняецца Уладзіміру Пракоф'еву, мастаку дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва.

17 лютага 60-гадовы юбілей адзначае Канстанцін Вашчанка, графік, плакатыст.

17 лютага 50-гадовы юбілей святкуе Ірына Гурская, член Саюза пісьменнікаў Беларусі.

18 лютага 75 гадоў спаўняецца Надзеі Артымовіч, паэтэсы. Жыве ў Польшчы.

19 лютага — 160 гадоў з дня нараджэння Якуба Брайцава (Якава Раманавіча; 1861—1931), празаіка, драматурга, паэта.

19 лютага — 100 гадоў з дня нараджэння Яраслава Вашчака (1921—1989), беларускага, расійскага і ўкраінскага дырыжора, народнага артыста СССР.

19 лютага 75-гадовы юбілей адзначае Віктар Шымолін, член Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Калектыў Гродзенскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі глыбока смуткуе з прычыны заўчаснай смерці паэтэсы, празаіка Марыі ЦІТАРЧУК і выказвае шчырыя спачуванні родным і блізкім памерлай.

Не стала паэтэсы з Дзяржыншчыны, члена Саюза пісьменнікаў Беларусі Рэгіны Іосіфаўны РЭЎТОВІЧ. Пісьменнікі Міншчыны смуткуюць з прычыны смерці таленавітай калегі, добрага сябра і выказваюць шчырыя спачуванні блізкім, родным і прыхільнікам таленту Рэгіны Іосіфаўны. **Мінскае абласное аддзяленне СПБ**

Выходзіць з 1932 года

ЛіМ Заснавальнікі: Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА
Рэдакцыйная калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзей
Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзіёмава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крэйдзіч
Віктар Кураш
Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснік галоўнага рэдактара — 377-99-72

адказны сакратар — 377-99-72
адзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
адзел прозы і паэзіі — 317-20-98
адзел мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друк
11.02.2021 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 698

Друкерня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004 г.
Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1.
Індэкс 220013
Заказ — 389
Д123456789101112
М123456789101112
Рукапісы прымюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтара публікацыі.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.